

SPRÁVA A RECENZIE

Za Jánom Jankovičom (1943–2021)

V lete roku 2021 nás opustil dlhoročný priateľ a vyslanec južnoslovanských literatúr na Slovensku, dlhoročný člen Slovenského komitétu slavistov, neuveriteľne usilovný prekladateľ, ale aj vydavateľ a literárny vedec Janko Jankovič.

PhDr. Ján Jankovič, DrSc. sa narodil 21. júla 1943 v Považskej Bystrici. Tam svoju životnú púť začal, tam sa tento svetobežník neustále vracal a tam sa vrátil aj na konci svojej životnej cesty. Miloval svoj rodný dom, stromy v sade, z plodov ktorých bola fajnová „živá voda“. Napriek tomu, že svoj pracovný a tvorivý život prežil v Bratislave, Považská Bystrica zostala v jeho srdci.

Do Bratislavy odišiel kvôli štúdiám: na Filozofickej fakulte UK vyštudoval síce odbor slovenčina – história (1960–1965), ale už počas štúdia navštevoval lektorát (vtedy srbochorvátskeho jazyka a literatúry a absolvoval viaceré študijné pobyty v krajinách vtedajšej Juhoslávie. Práve tento fakt a táto skúsenosť ho priviedli k celoživotnému záujmu o jazyky, literatúry a kultúry tejto oblasti. Stal sa jedným z ich najvýznamnejších propagátorov a sprostredkovateľov v slovenskom kultúrnom priestore. Po skončení štúdiá pracoval najskôr ako redaktor – v Československom rozhlase (1965–1966), vo vydavateľstve Tatran (1967–1969); istý čas pôsobil ako publicista a prekladateľ na voľnej nohe (1969–1972) a následne šesť rokov ako jeden z redaktorov novovznikajúceho časopisu pre inonárodné literatúry *Revue svetovej literatúry*. V tomto čase v ňom vyšlo množstvo literárnych textov, ktoré slovenskej čitateľskej verejnosti prinášali nové mená, témy, žánre, ba aj celé literatúry a medzi nimi – vďaka Jánovi Jankovičovi – aj spomínané južnoslovanské literatúry. Jeho preklady samozrejme vychádzali aj knižne.

Od 80. rokov až do odchodu do dôchodku pôsobil Ján Jankovič v Slovenskej akadémii vied. Najskôr pracoval ako šéfredaktor a riaditeľ akademického vydavateľstva VEDA a po obhajobe dizertačnej práce *Reštaurácia – spoločná téma A. Nemčiča-Gostovinského*

a *J. Kalinčiaka* (1991), ktorá sa venovala komparatívnemu pohľadu na slovenské a slovanské literatúry, sa stal pracovníkom novovznikajúceho Ústavu svetovej literatúry SAV. V ústave zotrval viac ako dve desaťročia, bol jeho profilovým pracovníkom a inšpirátorom mnohých domácich i medzinárodných vedeckých či publikačných podujatí, ako člen SKS sa pravidelne zúčastňoval tých najvýznamnejších národných i medzinárodných slavistických podujatí.

Jankovičovi ako neuveriteľne usilovnému, a preto tvorivo plodnému človeku sa viac ako štyri desaťročia – konštatovala som to aj v hesle o ňom v *Slovníku slovenských prekladateľov umeleckej literatúry. 20. storočie A – K* (VEDA, 2015, s. 296-298) – darilo „uvádzať do slovenskej literatúry umelecké postupy a témy, ktoré v nej absentovali a rezonovali aj v slovenských literárnych kruhoch“, ale aj úspešne prepájať vlastné prekladateľské aktivity s odbornou reflexiou literatúry srbskej, chorvátskej, slovinskej i macedónskej proveniencie v slovenskom kontexte. Doma aj v zahraničí publikoval desiatky štúdií, početné monografie a antológie, mapujúce najmä dejiny recepcie a prekladu. Prekladateľsky i odborne sa venoval i detskej literatúre či čitateľsky prítlačlivej historickej próze (najprekladanejšej chorvátskej autorke M. J. Zagorke), v spolupráci s poprednými slovenskými básnikmi aj prekladom poézie, ich reflexii a kontextualizácii v slovenskom kultúrnom priestore. Prekladové zbierky, viaceré (často dvojazyčné) antológie vždy doplnil kompetentným úvodom, doslovom i ďalšími relevantnými materiálmi, najmä o dejinách prekladovej a literárnovednej recepcie daného žánru či literatúry vôbec: pars pro toto uvediem knižku spájajúcu žánre antológie s vedeckou monografiou *Poézia slovensko-srbskej vzájomnosti 1827–1938* (2008).

Jeho srdcovou záležitosťou však boli žánrovo rôznorodé dramatické texty. Na slovenské divadelné scény sa mu podarilo uviesť chorvátske komédie M. Grgića, ale aj populárne hry srbského dramatika D. Kovačevića (asi najhranejšou bolo *Zberné stredisko* v SND v roku 1984), ako aj ďalšie texty inscenované okrem divadiel aj v rozhlase i v televízii, často podne-

cujúce umeleckú kritiku súdobej totalitnej moci. Takto by sme mohli vymenúvať i ďalších slovinských či macedónskych autorov, dôležité je však zdôrazniť, že na prelome 20. a 21. storočia, teda v čase nevelmi naklonenom prekladaniu zo slovanských jazykov a literatúr v týchto aktivitách pokračoval. Práve vďaka nemu aj v tomto čase uvádzali slovenské divadlá preklady hier z dramatickej tvorby národov bývalej Juhoslávie temer výlučne z jeho pera (M. Gavran, V. Modernhofer, L. Bauer, T. Arsovski a ďalší).

Neoceniteľné skúsenosti a široké znalosti predmetov záujmu naplno využíval aj ako bádateľ: dva diely *Chorvátskej literatúry v slovenskej kultúre* (1997, 2002), monografia *Srbská dráma na Slovensku* (srbsky 2005, slovensky 2006) a, pochopiteľne, priekopnícky *Slovník prekladateľov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbsčiny, chorvátčiny a slovinčiny* (2005) dnes patria k absolútne nevyhnutným teoretickým i kultúrnohistorickým východiskám pre každého, kto sa venuje alebo sa bude v budúcnosti venovať reflektovaniu týchto literatúr. Za slovník získal Ján Jankovič prámiu J. M. Hurbana v kategórii pôvodných slovenských bibliografických diel vydaných v roku 2005, ocenení sa dočkal ako prekladateľ i vedec aj zo strany slovanských krajín, ktorých literatúry v slovenskom kultúrnom priestore neúnavne propagoval. Za popularizáciu a prekladanie srbskej drámy dostal cenu Sterijino Pozorje (Nový Sad, 1994), za preklady z chorvátčiny Cenu J. Benešiča, v roku 1998 mu chorvátsky prezident udelil Rad Danice chorvátskej (Záhreb – Bratislava), v roku 2003 jednak prestížnu cenu Iny za šírenie chorvátskej literatúry, jednak cenu srbského PEN klubu pre najlepšieho zahraničného prekladateľa. Bol čestným členom početných inštitúcií, členom korešpondentom Chorvátskej akadémie vied a umení.

Dalo by sa ešte dlho hovoriť o mnohých aspektoch jeho aktivít – o tom, akú významnú úlohu zohralo v 90. rokoch minulého i nultých rokoch tohto storočia vydavateľstvo, ktoré založil, ako sa mu – v týchto pre kultúru neľahkých časoch – podarilo zachovať kontinuitu prekladania literatúr bývalej Juhoslávie, ale i fakt, že jeho práca ad fontes v archívoch doma i v zahraničí je neoceniteľná, nenahraditeľná a v istom slova zmysle dnes už neuskutočniteľná. Dalo by sa hovoriť ešte dlho o jeho aktivitách ako slavistu par excellence i o jeho organizátorskej práci v tomto smere.

Profil Jána Jankoviča by nebol kompletný ak by sme nepripomenuli jeho povzbudzovanie mladších kolegov – ak len trochu cítil záujem a ochotu na seba pracovať, nezištne poradil, ba doslova pomohol aj tým, že im dal príležitosť odborne či prekladateľsky sa rozvíjať.

Pri tomto, až neuveriteľnom nasadení bol Ján Jankovič človekom tolerantným a „načúvajúcim“, s ktorým sa dalo – na jednej strane – vecne diskutovať, polemizovať, sporiť sa, človekom, ktorý sledoval práce kolegov a neustále ho bavilo sa s nimi konfrontovať, poznávať nové. Na druhej strane – určite aj vďaka obdivuhodnému vzťahu s manželkou výtvarníčkou Naďou Rappensbergerovou – literatúru nevnímal izolovane, ale v širšom kultúrnom kontexte ako prirodzenú súčasť širokého spektra výtvarného umenia, divadla, hudby či filmu.

Dôležité je zdôrazniť, že tento pracovitý človek bol aj človekom z mäsa a kostí, ktorý miloval život v celej jeho kráse a so všetkým, čo prináša, v čom ho bezpochyby inšpirovali aj slnečné krajiny jeho literárnych záujmov s vôňou mora, vína a sladkého ovocia.

Ján Jankovič bol skrátka nielen vedec, prekladateľ, ale aj kolega v tom pravom slova zmysle a človek, ktorý ostáva v pamäti aj v srdci.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.8>

Mária Kusá

Před sto lety se narodil profesor Roman Mrázek

V roce 2021, kdy jsme si připomněli 100 let od zahájení výuky na brněnské filozofické fakultě, připomněli jsme si také 100. výročí od narození významného brněnského jazykovědce, rusisty a slavisty *prof. PhDr. Romana Mrázka, CSc.*

Narodil se 21. listopadu 1921 v Letovicích. Jako začínající univerzitní student zažil násilný zákrok německých okupantů proti českým vysokým školám. Ve vynucené studijní přestávce působil převážně jako učitel na různých místech a teprve po válce ukončil studium oboru *ruština – dějepis* na brněnské filozofické fakultě. Velmi brzy se osvědčil jako mimořádně talentovaný žák svých učitelů. Když nastoupil v roce 1954 po několikaleté učitelské praxi a po krátkém lektorském působení na JAMU na tehdejší katedru rusistiky filozofické fakulty, měl za sebou již první uveřejněné stati, svědčící o tom, že z něho vyrůstá bádateľ mnohostranného zájmu o jazykovou problematiku a širokého pracovního záběru. Už zvěsti přicházející z jeho dřívějších pracovišť dávaly tušit, že jde o pedagoga nevědění didaktických kvalit. O tom se později přesvědčily desítky jeho posluchačů, kteří po letech a s vděkem vzpomínají na hodiny strávené na jeho přednáškách a seminářích. Mrázkovy didaktické schopnosti byly podloženy jeho rozsáhlou a hlubokou vědeckou erudicí. Jeho mnohostranný zájem o lingvistickou problematiku a široký pracovní záběr vyústil

k tomu, že hlavním polem jeho výzkumné činnosti se stala ruská větná skladba, k jejímuž studiu přistupoval od počátku z hlediska důsledného porovnání s češtinou a získal si tak punc uznávaného teoretika konfrontační lingvistiky.

Východiskem jeho badatelských zájmů byly jednočlenné věty slovesné. Na toto téma navazovalo vyšetření jednočlenných vět infinitivních, vět s podmětem všeobecným a neurčitým. Jeho badatelskému zájmu v oblasti větné skladby neušel snad ani jediný dílíček problém: věnoval jí i jiným sférám jazykovědného výzkumu přes půldruhého sta studií a článků i samostatnou rusky napsanou monografii *Синтаксис русского творительного* (Praha, 1964). Tato syntetická studie se srovnávacími výhledy byla vyústěním jeho výzkumu syntaxe pádů substantiv. Pro tuto práci stejně jako pro řadu jeho zevšeobecňujících statí teoretického rázu a vůbec všechny jeho publikace je charakteristické, že se spolehlivě opírají o rozsáhlý předchozí výzkum jazykového materiálu.

Soustředil se i na několik jiných problémů gramatické stavby ruské věty, jmenovitě na skladbu číselných výrazů a zvláštnosti ve struktuře věty v hovorové mluvě. Soustavně se zajímal o modální a emocionální stránku ruské a slovanské věty, o vyjadřování hodnotících postojů mluvčího. Sféru emocionality studoval obecně a ve srovnávacím aspektu i se zvláštním zřetelem k výpovědím zvolacím a příslušným výrazovým prostředkům, dále vzhledem k výrazům intenzifikujícím a k použití částic v citových větách.

Další příznačnou vlastností Mrázkova vědeckého usilování je promyšlený záměr dospět od dílčích analyticky konfrontujících sond k široce pojatému a teoreticky fundovanému popisu věty ve slovanských jazycích. Tento úmysl splnil v I. díle své monografie o srovnávacím popisu slovanské jednoduché věty (*Сравнительный синтаксис славянских литературных языков. Исходные структуры простого предложения*. Brno, 1990), obsahující syntézu komparatistických výzkumů slovanské syntaxe. Jejího vydání se autor už nedočkal. Zůstalo jen tak torzo rozsáhlého životního díla, jehož druhá část měla být věnována problematice souvětí. Svůj suverénní rozhled po problematice ruštiny uplatnil jako spoluautor encyklopedického díla *Русский язык в přítomnosti a minulости* (1991), které zpracoval spolu s pražskými lingvisty H. Běličovou-Křížkovou a O. Leškou. Od studia současného jazyka se obrátil k historii ruštiny, přechodně i k staroslověně a odtud ke srovnávacímu studiu všech slovanských jazyků. Ze staroslověně zpracoval syntax dativu. Vývojově jsou pojaty srovnávací příspěvek k aktuálnímu členění větnému v bulharštině a pojednání o prostředcích modalit v bulharštině.

Plodem jeho zájmu o problematiku historického vývoje ruštiny je vysokoškolský rusky napsaný učební text (skriptum) *Historický vývoj ruštiny*, zpracovaný ve spolupráci s G. V. Popovovou z Běloruské státní univerzity v Minsku, vysoce ceněný a žádaný u nás i v zahraničí, a vydaný proto od roku 1982 třikrát. Mj. se mu dostalo v roce 1983 ocenění od rektora brněnské univerzity jako nejlepšího skriptu roku, které však nebylo pro ediční problémy vydáno knižně.

Obraz odborné činnosti prof. Mrázka doplňuje několik příspěvků, jimiž zasáhl do akcentuace ruského substantiva a slovesa, jakož i do morfematiky; psal o vokalických alternacích v synchronní a diachronní morfematice ruštiny.

Nutno také zdůraznit sepětí Mrázkovy činnosti s potřebami praxe. Bylo známo, že byl na hony vzdálen kabinetnímu učenectví. Naopak, v jeho činnosti se šťastně pojila rozsáhlá a hluboká vědecká erudice s didaktickým mistrovstvím. Rád se zanícením přednášel, psal do metodických časopisů a pečoval o jasné podání a jazykovou vytříbenost svých textů. Jeho výrazným metodologickým rysem badatelské činnosti bylo to, že své teoretické záběry vždy důsledně konfrontoval s jazykovými fakty a že s jistou nedůvěrou přijímal ty tendence v lingvistice, které podle jeho mínění preferovaly spekulativní závěry před sepětím s bohatým materiálem živého jazyka. Víval naopak postupy, v kterých se uplatňuje spojení syntaxe se sémantikou, a poukazyval v tomto směru na souvislosti nových proudů s názory našich starších lingvistů. Zdůrazňoval také vždy, že je svrchované žádoucí, aby výsledky lingvistického výzkumu maximálně přispívaly ke zdokonalení praktického jazyka. Výsledky svých výzkumů syntaxe současné ruštiny v porovnání s češtinou uložil zčásti do několika kolektivních publikací. V letech rozkvětu ruštiny v poválečném období byla naléhavým společenským požadavkem potřeba vychovat v brzké době učitelské kádry ruštinářů pro výuku předmětu nově zavedeného na všech typech škol. V této souvislosti je třeba s uznáním připomenout jeho podstatnou část na kolektivních publikacích: byl spoluautorem *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II. Skladba*, přispěl i do prvního dílu této mluvnice, věnovanému především hláskosloví a tvarosloví. Šlo o první vědecky konfrontačně pojatou mluvnici u nás, která vyšla od roku 1960 celkem třikrát. Autorsky se také podílel na vypracování *Školní mluvnice ruského jazyka*, vydané od roku 1968 celkem jedenáctkrát.

Z řady Mrázkových zásluh o rusistiku a slavistiku nutno připomenout jeho hlavní účast na založení a budování obšírné bibliografie jazykovědných slaviv na katedře, které věnoval přes čtvrt století svého života a která dobře sloužila diplomantům, doktorandům

a vôbec odborníkum, a to i z ciziny, a ďalej jeho výrazný podiel na organizovaní čtyr brnenských syntaktických sympozií s mezinárodnou účasťou v šesdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia, jež si získala široký ohlas v našej a zahraničnej odbornej verejnosti.

Rozsáhlý akčný rádius vedeckej, pedagogickej, redakčnej i organizačnej činnosti riadil prof. Mrázka k predným českým jazykovedcom. Svou rozsáhlou publikačnou činnosťou patril k neplodnejším a k nejoriginálnejším lingvistom-slavistom u nás. Do dejín slovanskej filológie sa vepsal ako výrazná osobnosť. Prítom zostal skromný a priateľský ke všetkým, ochotne vždy pomáhal každému, kto sa na neho obrátil. Nebol snad nikto na žiadnom rusistickom pracovisku v Čechách, na Morave a na Slovensku, kto by mu nebol nejak zaviazaný za jeho pomoc a podporu. Všetchni kolegové si u prof. Mrázka cenili jeho obrovskú erudíciu, sústavnosť, pracovitosť, vedeckou i ľudskú poctivosť, otvorenosť v prejavovaní názorov odborných i občanských. Celá generácia Mrázkových žiakov i kolegov, jimž vedel alebo oponoval diplomové a disertačné práce, vděčne vzpomínajú na jeho výraznú pomoc a príspevok k jejich odbornému rastu. Prof. Mrázek bol uznávaný a vážený na všetkých rusistických pracoviskách u nás, ale mal i veľké mezinárodné meno v zahraničí. Jeho prednášková turné a študijné pobyty ve slovanských a neslovanských zemích i jeho vedecké styky s radou lingvistov mu zjednali známosť v celom slavistickom svete. Pro úplnosť nutno uviesť, že bol dlhoročným členom a funkcionárom našich rôznych vedeckých inštitúcií: *Jazykovédneho združení ČSAV*, *České asociace ruštinářů*, redakčnej rady *Československé rusistiky* a *Spisů filozofické fakulty brněnské univerzity*. Výrazná bola jeho mezinárodná pozícia; bol členom *Societas Linguistica Europea* a *Société linguistique de Paris*.

K Mrázkovu profilu patrí jeho vnútorný vzťah k literatúre, zvlášť ruskej, nejen ako k objektu lingvistického výskumu, ale i k súčasťi kultúry. Z mnoha schopností, jež mu byly dány do vínku, je třeba vzpomenout jeho vřelého vzťahu k hudbě, který projevil mj. ještě za stredoškolského pôsobení jako úspešný dirigent veľkého žakovského spevického sboru, a jeho interpretačného nadání ve hře na klavír. Umění věnoval i část své produkce: v raném období své publikačnej činnosti preložil z ruštiny knihu o spevčekom umení a študii o dejinách španielskeho divadla.

Přestože se prof. Mrázkovi již za života dostalo uznání zahraničních institucí (např. z Bulharska), zčásti i našich, nebylo mu v důsledku jeho politického profilu umožněno dosáhnout hodnosti *doktora filologických věd*, kterou by si jako výrazná vedecká osobnosť v oboru slovanskej filológie zasloužil. Ústav slavistiky FF MU ocenil jeho zásluhy při různých

příležitostech: vzpomněl především jeho nedežitých osmdesátin a devadesátin uspořádáním konferenci pod názvem *Jazykovédná rusistika na počátku nového tisíciletí*, ale ohlasu nedešel bohužel dvojí návrh na udělení *Zlaté medaile Masarykovy univerzity* u příležitosti 75. a 80. narozenin.

Můžeme říci, že prof. Mrázek se zásadním způsobem podílel na formování vedeckého profilu brnenské univerzitní rusistiky a slavistiky. Ta ho pokládá za jednu ze sloupových osobností. K jeho pracím a myšlenkám se s uznáním vracíme a v trvalé paměti si zachováváme i jeho lidský profil vědce, učitele a kolegy.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.9>

Aleš Brandner

DORUĽA, J.: O slovensko-nemeckom spolunažívaní v 16.–18. storočí.

Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2014. 352 s.¹

Dielo bolo vydané v roku 2014 Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV v Bratislave. Recenzovaná knižná práca ponúka náhľad na slovensko-nemecké kontakty z obdobia 16.–18. storočia. Oba národy prichádzali do úzkych kontaktov, čo sa podpísalo nielen na množstve dokumentov nemeckých textov, ale aj mnohých zdomácnených pomenovaniach.

Ján Doruľa sa vo svojej vedeckej činnosti venuje problematike vývinu slovenského jazyka a jazykovým kontaktom slovenčiny s inými slovanskými i neslovanskými jazykmi. Publikácia je výsledkom doterajších výskumov autora, ktoré boli uverejňované vo viacerých parciálnych vedeckých článkoch v časopisoch, zborníkoch a knižných publikáciách. Jazykovedec absolvoval výskumný pobyt v Nemecku, čo sa odrazilo na bohatom dokladovom materiáli, ktorý je súčasťou diela.

Z hľadiska štruktúry je dielo prehľadne rozdelené do viacerých kapitol: *Predhovor*; *Krátky prehľad najčastejších prevzatí*; *Hattert, Span, Spanschaft, Dworsky, Kruzen a ďalšie prevzatia zo slovenčiny*; *Slovensko-nemecké spolunažívanie v zrkadle nemeckých a paralelných slovenských písomností*; *Nemecká účtovná kniha a Slovenská účtovná kniha*; *Obecné poriadky Banskej Bystrice z roku 1608*; *Slovní registry*

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA – Dynamické procesy v súčasnej jazykovednej slavistike IV. (Kapitoly z výskumu slovenčiny, poľštiny, rusinčiny a ukrajinčiny) – 1/0236/20.

ter; *Obrazová príloha*. V prvej časti práce autor dokladá slovensko-nemecké kontakty rôznymi príkladmi zachytenými v dokumentoch zo 16.–18. storočia. V druhej časti sa Ján Doruľa sústredil na analýzu získaných písomností z levočského archívu. Tretia časť vychádzala z účtovnej knihy príjmov Banskej Bystrice z obdobia 17. storočia, kde jednotlivé texty boli paralelne zachytené v slovenskom i nemeckom jazyku.

V časti *Krátky prehľad najčastejších prevzatí* (s. 8-34) autor konštatuje, že začiatky slovensko-nemeckých kontaktov siahajú až do 13. storočia. V tom čase dostali nemeckí kolonisti privilégia a začali osídľovať naše územie. Kolonisti mali bohaté skúsenosti s banskou a cechovou remeselnou výrobou a tak pomohli domácomu obyvateľstvu pozdvihnúť úroveň podnikania. Bádateľ sa venuje charakteristike kontaktov medzi oboma národmi na základe písomností z daného obdobia. Konštatuje, že hoci Nemci držali vo svojich rukách správu slovenských miest niekoľko storočí, prichádzali do neustáleho kontaktu s domácim obyvateľstvom. Slováci sa tiež stali súčasťou správy miest, takže na jednej strane spolupracovali s Nemcami, na druhej strane jestvuje mnoho záznamov o sporoch, od ktorých sa príslušníci týchto národov dostali. Vzájomné kontakty ovplyvnili aj slovnú zásobu skúmaných jazykov. Podľa jazykovedca žiadny iný jazyk neovplyvnil slovenčinu práve tak ako nemecký jazyk. Preberali sa hlavne slová z oblasti baníctva, remeselnej výroby, ale aj z mestskej samosprávy či súdnictva.

Ako príklad prevzatých slov z cechovného života uvádza autor samotné slovo *cech*, *majster*, *cechmajster*; príslušník cechu bol označovaný ako *cechník*, *cechovník*. Vedúcimi predstaviteľmi cechu boli *fírmajstri* (našla sa aj podoba *fírmister*, *fíermister*, *fíurmister*). Autor prehľadným spôsobom píše o ďalších prevzatiach – uvádza slovenské slovo, dokladuje ho nemeckým, od ktorého bolo odvodené a v komentári píše aj o význame a kontexte, v akom sa slovenské slovo používalo, napr. slovenské slová: *bajzicer*, *bajzicier*, *bajzecier*, pôvodné nemecké slovo: *Beisitzer* (vo význame *príseďiaci*). Do písomných pamiatok z oblasti cechovníctva sa dostalo i slovo *jarmark* (*jarmak*, *jarmok*, *jarmek*) vo význame „jarmočný trh“ (z nem. *Jahrmarkt*).

Bádateľ podrobne komentuje rozšírenie, resp. zúženie prvotného nemeckého významu a svoje tvrdenie podkladá na bohatom historickom materiáli, napr. slovenské slovo: *frajmark* (*frajmak*, *frajmek*) odvodené od nemeckého *Freimarkt* (*freier Markt*) – slobodný trh. V slovenčine však spomínaný výraz mal iný význam: *zámena*, *výmena*. Jazykovedec dokumentuje používanie tohto slova ako označenie výmeny predmetov. Od tohto pôvodného podstatného mena sa v skúmanom období 16.–18. storočia odvodili slove-

sa: *frajmačiť*, *frajmačiť sa*, *frajmočiť*, *frajmerčiť*. Túto skutočnosť autor ilustruje na archívnych dokumentoch z Levoče a Spišských Vlách z obdobia 16. storočia. Bádateľ konštatuje, že v tomto prípade možno hovoriť o zúženom významovom rozsahu.

Takýmto spôsobom dokladá ďalej autor slová aj z oblasti remesiel, napr. *cimerman/cimrman* – „tesár“, *tišliar* – „stolár“, *šlosiar*, *šlosár* *šlesár*, *slosiar* – „zámočník“, *rummajster/rurmister* – vyrábala rúry najčastejšie na vodovodné potrubia; z oblasti gastronómie autor ponúkol pôvod slova *šenk*, ktoré je odvodené od slovesa *šenkovať*, vo význame „nalievať nápoje, dávať, vzdávať, podávať nápoje; čapovať.“ Ďalším prevzatým slovom z nemčiny, ktoré patrí do oblasti gastronómie je *trinkgeld*, ktoré v minulosti používali na označenie vopred nedohodnutej sumy za prácu. Tu spomína jazykovedec aj slovo *borg* – často sa používalo v súvislosti s alkoholickými nápojmi, ktoré sa mnohokrát dávali *na borg*, čiže na úver.

Z oblasti služobníkov a zamestnancov uvádza bádateľ slová *vartovník*, *hlásny/hlásnik* odvodené od nemeckého *Wart*, *Warte*, *Wache*; *warten*, *wachen*. Slovo *varta* bolo používané v súvislostiach so strážením, dohliadaním, tiež vo význame „byť na varte, stáť na varte“, menej aj na pomenovanie malého strážneho domčeka. Strážne služby počas dňa vykonávali *drábi*, ktorí boli považovaní za policajtov, poriadkovú službu z príkazu vrchnosti. V tomto istom význame bolo používané slovo *hajdúch/hajduk*.

K slovám týkajúcim sa stavby domu zaradil autor napr. *klínka/klíngla* – „kľučka na dverách“, *pánt*, *cimra*, *blech/plech*, *tragár* a iné. V tejto kapitole venoval jazykovedec svoju pozornosť aj slovám z oblasti baníctva, ktorých, ako sám konštatuje, je množstvo, napr. *gang*, *gápel*, *halňa*. Ďalšou oblasťou, kam sa dostali slová nemeckého pôvodu, je mestská samospráva a s ňou súvisiace úkony a organizácia spoločenského a hospodárskeho života v mestách, napr. *richtár*, *šoltýs*, *šafár*, *buchalter/puchaltiar/puchaldiar/puchordiar* (z nem. *Buchhalter* vo význame „účtovník.“) Z okruhu súdnictva uvádza Ján Doruľa napr. slovo *ortiel* (z nem. *Urteil* – „súdny výrok“).

Z kategórie týkajúcej sa vojska ilustruje autor príklady na slovách ako *soldat* (z nem. *Soldat* – „vojak“), *muštra* (z nem. *Muster* – „prehliadka zbraní a ozbrojencov“), *maširovať* (z nem. *marschieren* – „pochodovať; odísť preč, odtiahnuť“ (o vojsku“)), *verbovať* (z nem. *werben* – „získavať vojenskú službu“) a iné. Autor dokladá v prvej kapitole aj slová, ktoré sú používateľom slovenského jazyka dobre známe, no v bežnej komunikácii si neuvedomujeme, že sú nemeckého pôvodu, napr. *farba*, *mordovať*, *švagar*.

V ďalšej časti prvej kapitoly ponúka bádateľ aj príklady slov, ktoré boli v danom období rozšírené na území obývanom slovenskými obyvateľmi a tak Nemci, ktorí prišli na naše územie, prebrali tieto slová do svojej slovnej zásoby; napr. v nemeckých zápisoch sa bežne vyskytovali slová ako *želiar – Schelar; Kopanica – Kopanitzen – Kopanicza* a iné. V textoch sa paralelne vyskytovali uvedené podoby slov, čím autor podčiarkol úzky vzťah medzi slovenským a nemeckým jazykom v skúmanom období. Jazykovedec precízne opisuje a dokladuje všetky uvedené príklady v konkrétnych súvislostiach a historických textoch.

Ján Doruľa aj na základe rozsiahlej databázy zozbieraného materiálu konštatuje, že nemecké obyvateľstvo malo nepochybne veľký vplyv nielen v oblasti pracovného života, ale aj v sfére jazykových vzťahov. V závere prvej kapitoly sa autor zamerá na spomienky na nemecké obyvateľstvo zachytené v dielach rôznych autorov, napr. v zápiskoch Gustáva Kazimíra Zechentera Laskomerského, K. J. Schröera, či významného slovenského germanistu Juraja Valiska.

V druhej kapitole – Hatter, Span, Spanschaft, Dworsky, Kruzen *a ďalšie prevzatia zo slovenčiny* (s. 35-69) – vychádza autor z poznatkov viacerých autorov, ktorí opisovali mesto Levoča a jej obyvateľstvo z obdobia 16.–17. storočia. Čitateľ sa tu dozvedá, že obyvateľstvo tvorili Slováci i Nemci a úradné spisy boli takmer výlučne písané po nemecky. V tejto časti diela venoval autor svoju pozornosť slovenským slovám, ktoré Nemci prevzali do svojej slovnej zásoby. Na základe týchto informácií interpretuje bádateľ pôvod slova *Hatter, Hottert, (Hotter, Chotter)*, ktoré bolo do nemeckého jazyka prevzaté zo slovenského – *chotár*. Svoje tvrdenia autor dokladá množstvom dobových textov, ktoré vhodným spôsobom komentuje a interpretuje. Obdobne svoju pozornosť sústredil aj pri prevzatých slovenských slovách *Span* vo význame *župan*, od ktorého sa odvodilo slovo *Spanschaft – župa, Stuhlrichter – slúžny dvorský*. Ján Doruľa uvádza taktiež pôvod slova *stolica*, komentuje jeho „cestu“ ako administratívnoprávneho termínu v slovenskom jazyku a ponúka viacero dokladov z historických písomností. Autor vhodným spôsobom komentuje vzťahy slovenského a nemeckého jazyka a zdôrazňuje dôležitú úlohu slovenčiny, ktorá nepochybne zanechala stopy v slovnej zásobe nemčiny, napr. pri slove *Dworsky*. Spomínané slovo sa vyskytuje v nemeckých textoch vo význame „hospodársky správca alebo dozorca na mestských pozemkoch, na mestskom hospodárstve“. Autor hodnotí spomínané slovo ako príklad úzkych slovensko-nemeckých kontaktov, keď Nemci od nás prebrali lexému, na ktorú mali už vo svojom jazyku výraz.

Knižná publikácia ponúka prehľad prebratých slov zo slovenského do nemeckého jazyka aj z oblasti valašskej pastierskej terminológie, napr. *Batsa/Bacsa (bača), Koschar/Kossar (košiar), Sallasch (salaš), Walachen/Walochen* (slov. Valach, Valasi), *Brinse* a iné. Autor doplnil príklady prevzatých slov aj z oblasti pomenovaní príslušníkov národností a etnických skupín, napr. *Polak/Polack (Poliak), Rusnaken (Rusnak)*. Bohato je v knihe doložené aj prebraté slovo *Kuruc* – „bojovník v povstaleckom proticisárskom vojsku“, ktoré, ako konštatuje autor, bolo (podobne ako v prípade slovenčiny) prevzaté z maďarského jazyka.

Levočskí Nemci prebrali zo slovenčiny aj slová, ako napr. *Haiduk/Hayduk/Hayduck/Heyduck/Hajduk/Heiduck* – „príslušník ozbrojeného služobníctva“; *Hussar/Husser* vo význame „jazdný ozbrojenec“; do tejto skupiny prebratých slov autor prehľadne zaradil aj označenia niektorých druhov platidiel, napr. *Polturake/Polturacke*. Autor dôkladne komentuje nielen slovenské slová, ktoré prebralo nemecké obyvateľstvo, ale v prípade iného ako slovenského pôvodu, uvádza aj túto skutočnosť, napr. *dudek/dudok/dutka* (označenie drobnej mince – poľského pôvodu).

Jazykovedec obšírne vysvetľuje slovensko-nemecké vzťahy v 16.–18. storočí v oblasti Spiša. Nemci, ktorí prišli na naše územie, sa dostali do prostredia, ktoré už fungovalo istým spoločenským i hospodárskym životom, malo svoje zvyky, tradície a svoju štruktúru. Týmto podmienkam sa spišskí Nemci museli prispôbiť – nielen prostrediu, ale aj jazyku. O tejto zmene svedčia mnohé prebraté slová, napr. aj z oblasti pastierskej terminológie – obdobne ako pri levočských Nemcoch.

Tretia kapitola s názvom *Slovensko-nemecké spolunažívanie v zrkadle nemeckých a paralelných slovenských písomností* (s. 70-133) ponúka exemplifikácie slovenských a nemeckých vzťahov na základe textu paralelnej slovenskej a nemeckej účtovnej knihy Banskej Bystrice, ktorá sa vzťahuje na rok 1651. Autor tu vychádza z poznatkov, ktoré nadobudol skúmaním daných textov a upozorňuje na dôležité fakty, ktoré ho dovedli k záveru, že východiskovým textom je ten nemecký. Informácie, ktoré prinášajú dobové texty, ponúkajú podľa autora dôležité fakty z oblasti spoločenského i hospodárskeho života daného obdobia. Texty v oboch jazykoch sa vzájomne dopĺňajú a tak vytvárajú celkový obraz dôležitý pre pochopenie zmyslu z pohľadu jazykovedy. Autor exaktným spôsobom poukazuje aj na nezrovnalosti v zápisných knihách a komentuje ich, napr. označenie slovenského evanjelického kňaza: slovenský zápis uvádza *geh Dwogictihodnosti*, nemecký záznam má podobu *Windischer Pfarrer*. Táto odlišnosť je podľa autora pod-

mienená rozdielnosťou etnickej príslušnosti. Rozdiely v zápisoch uviedol bádateľ aj z iných oblastí, napr. predložiek, sloviess, formy oslovení, reálií mestského života, priezvisk.

Zaujímavým prínosom sú aj poznatky z oblasti vplyvu iných jazykov, napr. maďarského jazyka, na zápis priezvisk i mien úradníkov, kde sa prejavila adaptácia v nemeckých zápisoch, napr. *Bakosch, Scharlay, Sabo, Götzy; Janosch, Andrasch* a iné. Autor zdôraznil vplyv latinčiny, ktorý sa vo väčšej miere prejavuje v slovenských textoch, napr. *Introitus – Empfang, D. Notarius/pan Notarius*. Za hodnotnú považujeme aj časť kapitoly, kde autor uvádza nemecké výrazy, ktoré sa udomácnili v našom jazyku, napr. *haviar* (z nem. *Häuer* – „baník“), *šichta* (z nem. *Schicht* – „pracovná zmena“), *färat* (z nem. *fahren*), *žemla* (z nem. *Semmel*), *murár* (z nem. *Mauer*).

Ján Doruľa sa vo svojom diele venoval prevzatým slovám do hlčky – uvádza nielen slovensko-nemecké ekvivalenty, ale v prípade, že niektoré nemecké termíny nemajú v zápisoch slovenskú paralelu, komentuje túto skutočnosť a uvádza konkrétne ukážky, napr. pre nemecký termín *Stadtschreiber* existuje v slovenskom texte latinský rovnocenný výraz *notarius*.

Na záver svojej teoretickej časti práce autor zdôrazňuje potrebu ďalšieho výskumu v oblasti slovensko-nemeckých vzťahov a predpokladá ďalšie zaujímavé výsledky. V rámci výskumu týchto vzťahov je podľa autora potrebné skúmať nielen slovenské a nemecké historické texty, ale aj latinské, ktoré sú taktiež prameňom pozoruhodných informácií.

Poslednú časť monografie tvoria dokladové materiály: *Nemecká účtovná kniha a Slovenská účtovná kniha* (s. 134–286), kde čitateľ nájde prehľadné paralelné zápisy v oboch jazykoch a môže si tak porovnať dobové záznamy. Ďalšou časťou sú *Obecné poriadky Banskej Bystrice z roku 1608* – texty boli každoročne čítané v nemeckom i slovenskom kostole. Texty sú prepisované z originálu a prípadné zmeny v pôvodnom slovnom prejave autor komentoval v poznámkach pod čiarou. Bádateľ dopĺňa aj informáciu o vtedajších zapisovateľoch – rozoznáva tri rukopisy. Aj tento údaj svedčí o dôkladnej analýze textov, ktoré nám autor Ján Doruľa ponúka. Za hodnotnú považujeme aj obrazovú prílohu (s. 321–351), ktorá vhodne dopĺňa a obohacuje celé knižné dielo nielen obsahovo, ale aj kvalitou spracovania.

Knižná publikácia je z formálnej i obsahovej stránky (pramenný materiál i komentár) veľmi hodnotná pre oblasť výskumu medzijazykových vzťahov. Je kvalitným zdrojom cenných informácií o slovensko-nemeckých vzťahoch a možno ju pokladať za vhodnú pomôcku pre štúdium a výskum medzijazy-

kových slovensko-nemeckých kontaktov. Dielo je nepochybne aj zaujímavým čítaním pre širšiu odbornú verejnosť, pretože ponúka komplexný pohľad na život a vzťahy medzi dvoma národmi – slovenským a nemeckým.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.10>

Zuzana Slobodová

**Zborník k jubileu profesorky
PhDr. Marty Pančíkovej, CSc.
DOBRIKOVÁ, M. (ed.): *Philologica*
LXXVIII. Bratislava: Univerzita
Komenského, 2021.**

Zborník príspevkov z polonistického sympózia, ktoré sa uskutočnilo v roku 2019 v gescii Katedry slovanských filológií, vyšiel v edícii *Philologica* na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2021. Na tomto univerzitnom poli dlhé roky pôsobila profesorka Marta Pančíková, známa slovenská polonistka, ktorej zásluhou sa podarilo na Univerzite Komenského budovať oddelenie zamerané na výskum slovensko-poľských vzťahov a na edukáciu nádejných slovenských polonistov. O vedeckom a pedagogickom pôsobení Marty Pančíkovej sa v zborníku píše vo viacerých zdraviciach, ku ktorým sa pripája aj autor tejto správy.

Zborník je rozdelený do tematicky piatich vedeckých okruhov zameraných na lingvokulturologiu, terminológiu z onomastickej a lexikografickej problematiky, na medzijazykové a na medziliterárne vzťahy a lingvodidaktiku. Zborník štúdií predstavuje tematicky vyvážený súbor vedeckých príspevkov, ktorý prináša nielen prehľad o záujmoch Marty Pančíkovej, ale najmä aktuálne zistenia, ktorými slovensko-poľský porovnávací výskum prispel k rozšíreniu všeobecného poznania.

Lingvokulturologický okruh diskurzívne zameraných štúdií sa venuje problematike jazykovo-kultúrnych konceptov pomenujúcich rozmanité situácie aktuálneho každodenného života, do ktorého patrí nielen sama gratulácia umožňujúca prejaviť obligátne, ale aj najmä zvnútornené prvky, ktoré zahmujú práve tie štrukturálne, pragmatické, kognitívne a štylistické aspekty kontaktu, ale aj ďalšie súvislosti prejavu priazne, náklonnosti a samozrejme ocenenia. Bez zrakového kontaktu s konkrétnym človekom a teda bez tohto zmyslového vnímania situácií sa kontakt nedá úplne a spoľahlivo realizovať. Vedeli o tom už Juraj Ribay a Adolf Peter Záturecký, ktorí vo svojich zbierkach po-

ukázali aj na podobnosti v tematickej štruktúre frazeologického korpusu v srbskom, chorvátskom, poľskom a slovenskom prostredí. Vnímanie všetkých prejavov formou zraku umocňuje aj príspevok zameraný na jazykovú formu pamätných tabúl umiestnených vo verejných priestranstvách (na príklade Białystoku a Banskej Bystrice). Podobnosť analyzovaných pamätných nápisov v rôznych jazykoch v zborníkovej štúdií je založený na porovnaní štylisticky podobných jazykových prostriedkov, ktoré poskytujú paralelné poznávanie pripomínanej skutočnosti. Žiadna intenzívna ľudská práca pritom nie je chudobná ani na synonymá a jej deriváty. Práca totiž zhmotňuje a sprítomňuje najvyššie ľudské hodnoty. Na túto skutočnosť sa nedá zabudnúť ani v lingvokultúrologických konceptoch vnímania termínov práca a pracovitost', ktorý je zdrojom i dôsledkom systematickej kultivácie človeka, a kultúry myslenia o spoločnosti vôbec. Práve kultúrne myslenie sa pretavuje aj do literárnych prekladov, pričom preklad sa chápe ako proces kultúrneho približovania sa a kultúrnej komunikácie a predstavuje tak priestor pre hľadanie spoločného kódu na vyjadrovanie obsahov a tém prostredníctvom jazykových symbolov. Aj eufemizmy patria k takým jazykovým znakom, ktoré sa v poľskej a slovenskej literatúre používajú v špecifickom kontexte s cieľom podať informácie, ktoré môžu byť pre príjemcov príjemné i nepríjemné, pričom si je v rámci komunikácie dôležité uvedomiť, že eufemistický výraz môže nahrádzať realitu. Uplatniteľnosť lexikálnych a sémantických oblastí vybraných eufemizmov a spôsoby ich jazykovej prezentácie v komunikácii zaiste podliehajú zákonitostiam psychologického rozmeru. Vyjadrovacia jedinečnosť jazykových prostriedkov sa preto preukazuje aj pri pomenovaní teofanických javov a udalostí spojených s Máriou-Bohorodičkou. Tieto pomenovania ponúkajú v kontexte jazykovej plurality aj rozmanité možnosti umocnené ich teologickým obsahom, alebo sú ovplyvnené konfesionálnymi či jazykovými pravidlami reflektovanými v danom spisovnom jazyku. Aj v kontexte diskusie o používaní prechýľovacej prípony -ová sa v súčasnosti vedú spory o jej uplatňovaní či odmietaní. Z čisto jazykovo-sémantického hľadiska predstavuje používanie tejto podoby v prúde reči pragmaticko-sociálny kontext.

Okruh lexikologicko-onomastickej terminológie predstavuje rozmanitosť potrieb lingvisticky orientovanej slavistickej vedy, ktorá sa zameriava najmä na usporiadanie a sprehľadnenie terminológie tejto v ednej oblasti. Porovnávajú sa slovenské a poľské lingvistické termíny z pohľadu jedného typu lexikálnej motivácie a poukazuje sa na vzťahy medzi terminologickou motiváciou a paradigmatickou motiváciou. Zdôrazňujú sa medzijazykové terminologické roz-

diely a korelácie, a to v kontexte teórie o lexikálnej motivácii. Do tohto kontextu vstupuje aj motivácia pomenúvaní rozmanitých urbánnych oblastí, ktoré sa premiešavajú s pomenúvaním kultivovaných zelených plôch, ktoré z hľadiska ľudskej činnosti tvoria rovnako špecifické, ale už oddychové zóny. Práve v kontexte onomastiky a terminológie sú tieto chrematonymá príkladom vzťahu práce, radosti a kultúrnej pamäti, ktorá sa môže pretavovať práve do takýchto pomenovaní.

V okruhu zameranom na medzijazykové vzťahy sa poukazuje napríklad na kontexty interlingválnych homonym vyskytujúcich sa v terminológii v poľskom a slovenskom jazyku. Práve interlingválne homonymá sú súčasťou dôsledných výskumov potrebných pre výskum kultúrnej komunikácie. Práve interlingválne homonymá môžu spôsobiť nedorozumenia v komunikačnom procese nielen v slovensko-poľskom ale aj česko-poľskom jazykovom prostredí. Problematiku medzijazykových kontaktov sleduje aj príspevok o zaniknutej obci Drienky (ako sa uvádza v príspevku Derenk) na ceste medzi Košicami a Miškolcom. O slovensko-poľskom pohraničí a o goralskom komunikačnom areáli, v ktorom sú podnes živé goralské nárečia, sa vďaka intenzívnym kontaktom so slovenským jazykovým a kultúrnym areálom tie vzdialili od poľských dialektov, hoci s nimi zdieľajú svoju jazykovú genézu a podnes predstavujú model procesov medzijazykovej interferencie. O problematike medzijazykovej interferencie sa hovorí aj v príspevku o význame jazykovedného diela Františka Ladislava Čelakovského v kontexte jeho porovnávacieho gramatického výskumu slovanských jazykov. Čelakovského dielo predstavuje špecifický vklad do problematiky porovnávacej slovanskej gramatiky najmä z hľadiska metodológie v intejazykovom výskume a je inšpiratívne aj v súčasnosti.

Okruh o medziliterárnych vzťahoch rámčujú najmä štúdie zamerané na interakciu medzi slovenskou a poľskou literárnou tradíciou a kultúrou, ktorá je prirodzená práve z hľadiska etnologickej, geografickej a jazykovej blízkost', čo umožnilo aj tento vývin vzájomne pozitívnych kultúrnych a literárnych kontaktov. Tieto kontakty sa prejavujú nielen v aktuálnom literárnom diskurze, ale siahajú aj do starších vývinových období literatúry, v ktorých dominovali také literárno-kultúrne poľsko-slovenské inšpirácie obrodného myslenia 19. storočia, ktoré sa prejavili napríklad v mesianistickom literárnom koncepte slovenskej i poľskej literatúry. Viaceré súvislosti slovensko-poľského kultúrneho vývinu sa predstavujú na pozadí výskumov poľského časopisu Świat Słowiański, ktorý v rokoch 1905–1914 významne ovplyvňoval aj slovensko-poľský i širší literárnovedný slavistický čitateľský trh. Problematika kresťansko-pohanského synkretizmu a slovanskej duchovnosti je ne-

ustále centrom záujmu kultúrnej komunikácie a podnes sa ukazuje aj ako vhodný prvok poznávania slovensko-poľských kultúrnych vzťahov.

Problematika lingvodidaktiky je špeciálnou vednou oblasťou jazykovednej problematiky, ktorá neúnavne poskytuje vždy nové a aktualizované poznanie o zákuťiach vyučovania cudzích jazykov, osobitne u študentov ovládajúcich jeden slovanský jazyk ako materinský. Aj vzťah k iným jazykom a kultúram, napríklad orientálnym, poskytuje horizonty pre rozvoj a zvyšovanie kompetencií v rámci jazykovo-kultúrnej komunikácie. Kultúrno-komunikačnú funkciu má, pravda, sám jazyk diplomacie, ktorý je nevyhnutné kultivovať, o čom svedčí sám vklad slovenskej polonistiky do tohto kultúrneho komunikačného diskurzu, v ktorom sa pripomína úloha M. Pančíkovej.

Zborník je sumarizáciu výsledkov výskumov polonisticky orientovanej jazykovednej slavistickej vedy. Treba zdôrazniť, že slovensko-poľské jazykové a kultúrne vzťahy tvoria základnú os dlhodobu pozitívnej susedskej kultúrnej komunikácie.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.11>

Peter Žeňuch

GALEWSKA, K.: Wtórne užycie nazw własnych na przykładzie języka polskiego, angielskiego i chińskiego.

Lublin: Wydawnictwo KUL, 2021, 138 s.

Gilotyna, lincz, nikotyna, masochizm, sadyzm to tylko przykłady wyrazów pospolitych, które pochodzą od nazwisk. Apelatywa tego typu cieszą się zainteresowaniem amatorskiej lingwistyki i prasy nie tylko brukowej. Obecnie są często dyskutowane na forum internetu. Apelatywizacja nazw własnych – bo o niej tu mowa – jest również przedmiotem licznych prac naukowych. Praca Karoliny Galewskiej pt. *Wtórne užycie nazw własnych na przykładzie języka polskiego, angielskiego i chińskiego* pokazuje, że apelatywizacja to tylko jeden z przejawów szerszego zjawiska, choć niewątpliwie przykład najbardziej spektakularny.

Książka Karoliny Galewskiej powstała na podstawie pracy magisterskiej obronionej w roku akademickim 2018/2019 w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Promotorką pracy była dr hab. Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska, prof. nadzw. UAM. W r. 2020 praca została wyróżniona pierwszą nagrodą w XIX edycji Konkursu im. Profesora Czesława Zgorzelskiego na najlepszą polską pracę magisterską przygotowaną na kierunku polonistyka (filologia polska) w kategorii je-

zykoznawczej. Obecnie ukazała się drukiem jako tom 16 lubelskiej serii wydawniczej „Młoda Polonistyka”. Wydanie zostało sfinansowane przez Konferencję Polonistyk Uniwersyteckich i Fundusz Rodziny Zgorzelskich.

Recenzowana książka składa się z pięciu rozdziałów. Tytuły rozdziałów dobrze odzwierciedlają ich zawartość. Jak czytamy we Wstępie (s. 8):

Celem [...] publikacji jest dowiedzenie różnorodności zjawisk związanych z wykorzystaniem nazw własnych we wtórnych funkcjach, a także konieczności ich terminologicznej systematyzacji. Autorka wskazuje na potrzebę wprowadzenia uszczegółowionej typologizacji procesów o charakterze odnazwowania oraz porządkuje kwestie niewystarczająco zbadane, które uniemożliwiają precyzyjny opis i kategoryzację wielu wtórnie użytych onimów.

W rozdziale pierwszym pt. „Specyfika nazw własnych” (s. 11-48) na podstawie literatury przedmiotu autorka charakteryzuje nazwy własne, w szczególności interesuje ją istota propriów. W osobnych podrozdziałach zostały przedstawione stanowiska badaczy polskich, nazwy własne w perspektywie zachodniej literatury przedmiotu oraz miejsce nazw własnych w tradycji chińskiej. W rozdziale drugim omówione zostały „jednostki na pograniczu nazw własnych i pospolitych” (s. 49-88). Autorka analizuje tu „wątpliwości związane ze stosowanymi kryteriami klasyfikacji imion własnych i pospolitych oraz grupy nazw wymykające się jednoznacznej kategoryzacji” (s. 8-9). Obie te części pracy mają charakter teoretyczny. Następne trzy rozdziały poświęcone są omówieniu wtórnego užycia nazw własnych w języku polskim (s. 55-88), angielskim (s. 89-100) i chińskim (101-105). W książce nie znajdziemy korpusu propriów we wtórnych užyciach, a wnioski oparte są na literaturze przedmiotu i materiale językowym z tej literatury wyekscerpowanych. Tę część pracy kończy krótkie podsumowanie pt. „Uniwersalizm językowy na przykładzie wtórnych užyc nazw własnych” (s. 105-110).

Przeprowadzone analizy prowadzą autorkę pracy do kilku wniosków. Najpierw – pisze K. Galewska – „[...] analogicznie do rozwiązań literaturoznawczych należałoby uznać istnienie wielu teorii nazw własnych” (s. 111). Samo powstanie recenzowanej tu książki jest najlepszym potwierdzeniem, że nie ma jednej teorii nazw własnych. Nie istnieje także jedna wspólna terminologia onomastyczna. Jednak – moim zdaniem – postulat, by z uniwersalnej teorii nazw własnych zrezygnować, nie wydaje się zasadny. Jeśli bowiem zgodzimy się, że istnieje różnica między nazwami własnymi, a wyrazami pospolitymi, to ustale-

nie różnicy między tymi kategoriami wdaje się wręcz konieczne, a podstawą tego rozróżnienia jest definicja nazwy własnej.

Następnie autorka zauważa, że „[r]ozpoczęte wraz z rozwojem współczesnego językoznawstwa poszukiwania lingwistycznych odrębności nazw własnych wciąż traktowane są jako drugorzędne wobec jednego uniwersalnego kryterium, które de facto nie jest sprawdzalne na poziomie samego języka, ale odnosi się do rzeczywistości pozajęzykowej [...], a dokładniej: unikatowego związku danej nazwy i jej referenta.” (ib.) Cała praca Galewskiej jest polemiką z takim kryterium odróżniania nazw własnych od pospolitych.

Zdaniem Katarzyny Galewskiej plan odonimiczny języka rozrasta się, co jest skutkiem nieograniczonej kreatywności użytkowników języka. „Obejmuje on konstrukcje różnicowane pod względem budowy słowotwórczej (derywaty semantyczne i słowotwórcze), charakteru wartości semantycznej (mniej lub bardziej sprecyzowanej), stabilizacji w systemie leksykalnym, świadomości użytkowników co do związku etymologicznego z nomen proprium, samodzielności językowej itd.” (s. 112). Dodajmy przy okazji, że rozrasta się także sam plan onimiczny języka, tj. powstają nowe kategorie nazw własnych, np. chrematonimy, tj. nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (m.in. nazwy własne pociągów i samolotów, nazwy sieci komputerowych etc.).

Duża część pracy poświęcona jest kwestom terminologicznym. „W opisie planu odonimicznego – pisze Galewska – wciąż nie utrwałała się przejrzysta siatka terminologiczna, uznawana za powszechnie obowiązujący standard. Poszczególne badacze bazują na różnorodnych ujęciach procesów odnazwowania, przez co posługują się innymi określeniami i nierzadko trudno stwierdzić, kiedy mają na myśli analogiczne zjawiska.” (s. 113)

Przeprowadzona przez autorkę omawianej książki analiza prowadzi ją do konkluzji, że „[b]adanie wtórnego użycia nazw własnych dostarcza informacji na temat życia materialnego i duchowego danego narodu, którego specyfika zarysowuje się najwyraźniej na tle porównawczym.” (s. 115) Ten wniosek można jeszcze rozszerzyć, gdyż taka porównawcza – z czego zresztą autorka zdaje sobie sprawę – analiza uświadamia nam także kulturowe uwarunkowania rozwoju nauki.

Zaletą omawianej publikacji jest świeżość spojrzenia. Autorka książki – może to przywilej młodych badaczek i badaczy – nie boi się na nowo podejmować, zdawałoby się, już dawno wyczerpanych zagadnień i rozstrzygniętych problemów. Tak jest np. z problemem znaczenia nazw własnych. Karolina Galewska przekonująco pokazała, że granica między nazwami własnymi

mi a wyrazami pospolitymi jest płynna. Także granica między nazwami własnymi, a wyrazami pospolitymi będącymi ewidentnie zapelatywizowanymi nazwami własnymi, takimi jak chociażby przytoczone na początku tego omówienia rzeczowniki odproprialne *gilotyna*, *lincz*, *nikotyna*, *masochizm*, *sadyzm*, jest płynna.

Jeszcze ważniejszą zaletą omawianej książki jest jej porównawczy charakter. W dotychczasowych badaniach, jeśli mówiono i pisano o porównawczym charakterze badań onomastycznych, to odnosiło się to do przedmiotu tych badań, którym było nazewnictwo na pograniczach, często w powiązaniu z badaniami historycznymi i osadniczymi. Tu natomiast autorka dokonuje analizy porównawczej dominującej przynajmniej w dwu kręgach kulturowych, tj. w kulturze Zachodu (w tym i w kulturze, i lingwistyce polskiej) i kulturze chińskiej teorii nazw własnych, co pozwała autorce rzucić nowe światło na problem definicji nazwy własnej oraz jej znaczenia. Szczególnym wyzwaniem jest kwestia chińskich nazw osobowych, które z chińskiej perspektywy posiadają znaczenie, co podważa dominujące w kulturze zachodu kryterium odróżniania nazw własnych od pospolitych.

Czytelnik książki zauważy zapewne dość dużą dysproporcję w przedstawianiu zagadnienia wtórnego użycia nazw własnych w omawianych kręgach kulturowych. Najobszerniej pisze autorka o nazwach w polskich badaniach onomastycznych, najmniej obszernie natomiast o nazwach w Chinach. Jest to zrozumiałe, gdyż – jak pamiętamy – książka powstała na podstawie pracy magisterskiej przygotowanej na studiach polonistycznych i na jej podstawie autorka otrzymała tytuł magistra filologii polskiej. Ważniejszym usprawiedliwieniem tej dysproporcji są jednak różnice w badaniach nad nazwami własnymi w różnych kręgach kulturowych. Jak sądzę, w krajach słowiańskich badania onomastyczne rozwinięte są bardzo szeroko, co wynika ze specyfiki kulturowej i przeszłości tych krajów. Jeśli sędzić po literaturze przedmiotu w krajach anglojęzycznych badania te koncentrują się bardziej na zagadnieniach filozoficznych, a także praktycznych (nazwisko w genealogii). Z kolei badania onomastyczne oparte na naukowych podstawach zaczęły rozwijać się relatywnie późno w porównaniu do tradycji europejskiej (por. np. s. 40, przyp. 42). Jeśli dodać do tego, że nazewnictwo chińskie poznajemy nie bezpośrednio, lecz poprzez prace sinologów, często na dodatek publikowane w języku angielskim, to dysproporcje w pracach o charakterze konfrontatywnym okażą się czymś naturalnym. Niemniej jednak, nawet takie ograniczone studium konfrontatywne oceniam jako bardzo cenne i potrzebne, gdyż rzuca nowe światło na znane już problemy i inspiruje do dalszych

badan. Przykładowo, po lekturze książki Karoliny Galewskiej mam ochotę przebadac różnego typu publikacje popularne i artykuły prasowe poświęcone „znaczeniu” imion i zastanowić się nad tym, jak ich autorzy traktują nazwy własne i ich znaczenie. Dla autorów takich publikacji, myślę tu o publikacjach dostępnych w Polsce, imiona polskie też mają znaczenie, choć jest to z punktu widzenia onomastyki zupełnie bezzasadne – nie chodzi tu o znaczenia etymologiczne, lecz o przypisywane imionom znaczenia realne, np. *Adam* «lubi trzymać się faktów, ale często nie dowierza swoim umiejętnościom i traci samodzielność. Spokojny, dyplomatyczny; wybija się w szkole. Długo kocha w tajemnicy, ale w miłości wierny. Nie zawsze umie walczyć o swoje. Przyszłość w usługach lub handlu. Oszczędny aż do skąpstwa, często bardzo uparty!» (zob. <http://www.imiona.com/>, dostęp: 29 X 2021 r.).

Zdaniem recenzenta, tytuł pracy jest mylący. Jego pierwsza część sugeruje, że przedmiotem analizy będzie „wtórne użycie nazw własnych”, podczas gdy autorka szeroko zajmuje się jednostkami leksykalnymi, wśród których są nie tylko nazwy własne w różnym stopniu deonimizacji i apelatywizacji, lecz także derywaty od nazw własnych. W tym wypadku nie można już, jak sądzę, mówić o wtórnym użyciu nazw własnych, gdyż derywaty od nazw własnych są nowymi jednostkami leksykalnymi. Nazwa własna bowiem może być podstawą słowotwórczą dla innej nazwy własnej, np. nazwy miejscowe derywowane od nazw osobowych (por. *Jan* i *Janów*), jak i wyrazu pospolitego (np. *Arafat* i *arafatka*, *Sienkiewicz* i *sienkiewiczolog*). Innymi słowy wyrazy takie jak *arafatka* czy *sienkiewiczolog* są od początku wyrazami pospolitymi o różnym stopniu leksykalizacji (zatarcia znaczenia strukturalnego). Derywaty od nazw własnych albo – jak je nazywa autorka pracy – „derywaty odnazewnicze” (s. 76) mogą co najwyżej służyć jako dowód, że w zakresie słowotwórstwa nie istnieje wyraźna granica między nazwami własnymi a wyrazami pospolitymi. Od jednych i drugich można derywować kolejne jednostki leksykalne.

Niech za podsumowanie tych uwag o omawianej książce Katarzyny Galewskiej posłuży nam fragment recenzji wydawniczej tej publikacji autorstwa prof. Doroty Filar z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie:

Autorka podejmuje zagadnienia nie do końca związane i ciągle otwarte w onomastyce, takie jak: granica między sferą apelatywną a proprialną czy typologizowanie mechanizmów wtórnych użycie nazw własnych. Badaczka dostrzega procesualność apelatywizacji i wysuwa postulat „zniuanowania” tego procesu. Dojrzałe i krytycznie pod-

chodzi do literatury przedmiotu, dostrzega braki i niedostatki w badaniach dotyczących zagadnienia nazw własnych, odważnie stawiając hipotezy badawcze i proponując autorską typologizację tych procesów.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.12>

Henryk Duda

Межъязыковая омонимия при обучении словацких студентов-русистов и русских студентов словакистики в оригинальном учебнике Ф. Калаша
KALAŠ, F.: Učebnica slovensko-ruských a rusko-slovenských homoným.
Brno: Tribun EU, 2021. 212 s.

Проблема межъязыковой омонимии, а также и паронимии в практике обучения русскому и словацкому языкам как иностранным, безусловно, является постоянно живой и актуальной.

В настоящее время в лингвистике проблема межъязыковых омонимов (точно так же в прошлом, слова разных языков, которые имели одинаковую внешнюю форму, но разные значения, привлекали внимание лингвистов) адекватно решается и изучается не только на генетически родственных языках, но и на типологически несвязанных языках. Можно предположить, что ложные слова между родственными языками (например, словацкий – русский) работают по-другому, и иначе работают в генетически разных языках (например, словацкий – английский).

С точки зрения лингводидактики, проблематика межъязыковой омонимии – это сложный аспект. Цель сравнительного анализа в аспекте лингводидактики – определить в процессе перевода возможности трансформации языковых систем или установить степени близости отдельных элементов на родном и изучаемом языках как основу для подготовки материала к преподаванию иностранных языков.

Межъязыковая омонимия является проблемой не только для устных и письменных переводчиков, лингвистов, учителей и преподавателей иностранных языков, но и для обычных пользователей языка. В то же время можно предположить, что некоторые лексемы родственных языков перестроили свою семантическую структуру под влиянием межъязыковых отношений

омонимического характера, которые вызывают интерференцию.

Рецензируемый нами учебник *Učebnica slovensko-ruských a rusko-slovenských homonymů* (*Учебник словацко-русских и русско-словацких омонимов*), изданный в 2021 году в чешском издательстве Tribun EU, является составной частью исследования научного грантового проекта *VEGA 2/0067/18 Medzijazyková homonymia v slovanských jazykoch*; (*ВЕГА 2/0067/18 Межъязыковая омонимия в славянских языках*), осуществляемого в Институте славистики им. Яна Станислава Словацкой академии наук в Братиславе в 2018–2021 гг., под руководством ответственного исполнителя Марии Кошковой, к.ф.н. Автором учебника является Филип Калаш, к.ф.н., один из исполнителей вышеуказанного проекта и одновременно сотрудник кафедры языкознания и переводоведения Факультета прикладных языков Экономического университета в Братиславе (Словацкая Республика). В предлагаемом студентам оригинальном учебнике автор затрагивает основную проблему – совершенствовать знания, умения и навыки в области межъязыковой омонимии между двумя близкородственными славянскими языками – русским и словацким.

Основная цель автора (как указано во введении) однозначна – надлежащим образом помочь словацким студентам-русистам, а также русскоязычным учащимся словакистики усовершенствовать свои знания в относительно сложном вопросе межъязыковой омонимии, особенно в двух близкородственных славянских языках – русском и словацком. Положительно оцениваем факт, что цель автора была полностью в представленном учебнике реализована.

При разработке учебного материала рецензируемого нами учебника автор опирается на существующие исследования, особенно из области языкознания, фразеологии, письменного перевода и методики преподавания иностранных языков, а также на свой собственный опыт из практики преподавания. Хочется отметить, что словацко-русский и русско-словацкий сопоставительный планы представляют собой соответствующий выбор методологии составления учебника, так как он предназначен неоднородным группам учащихся с разным уровнем владения русским и словацким языками (словацкие студенты-русисты – вторая часть уроков и русскоязычные студенты словакистики, а также русскоязычная публика – первая часть уроков).

Что касается уроков, то они, на наш взгляд, разработаны достаточно с подходящей, чёткой

продуманной логической композицией. Положительно оцениваем единую структуру всех десяти уроков, а также их внутреннее разделение на словацкую и русскую части.

Неотъемлемой и существенной частью создания учебников иностранного языка являются упражнения. В рамках рецензируемой нами книги автор – Ф. Калаш – уделяет надлежащее внимание как подбору разных типов, прежде всего, языковых и речевых упражнений (они составляют одно компактное целое и уравновешены), упражнений для работы со словарём, так и их чёткому структурированию (каждая часть урока имеет единую схему). Приятно удивляет и тот факт, что вся предложенная система упражнений одновременно способствует развитию работы с текстом как таковым (с точки зрения методики мы имеем в виду дотекстовые и послетекстовые упражнения), несмотря на отработку основной лексики – омонимов и паронимов. Включение уже вышеперечисленных упражнений для работы со словарём (толковым или переводным) также является отличным решением автора рецензируемой книги. По поводу этого хочется добавить (и наш имеющийся опыт практики преподавания это доказывает), что у нынешних студентов не выработаны достаточные навыки работы, особенно не только с печатными толковыми, но и переводными словарями.

Что касается развития переводческой компетенции, положительно можно оценить включение значительного количества упражнений на перевод, являющихся составной частью всех уроков. На наш взгляд, включение данного вида упражнений, в основе которых лежит традиционный грамматико-переводной метод обучения иностранным языкам, все же оправдано в дополнение к другим методам обучения. В целом, можно отметить, что при тщательной отработке всего комплекса названных упражнений (верность некоторых можно проверить в ключе) для студентов будет обеспечена серьёзная подготовка и развитие как языковой, переводческой, фразеологической, так и речевой компетенций. В рамках данной части можно сделать вывод, что все упражнения с их практической направленностью (некоторые также в оригинальной и новаторской форме) явно положительно влияют на общий очень хороший уровень рецензируемого университетского учебника.

Достоинством рецензируемого нами учебника является также хороший подбор (преимущественно) монологических и диалогических текстов из различных сфер жизни, соответственно отражаю-

щих требования наших дней и современного литературного словацкого и русского языков. Приятно удивляет, что автор весьма уместно обратился к тренировке лексики омонимического и паронимического характера (он её выделил в текстах жирным шрифтом и курсивом), которая в последующих упражнениях многократно встречается с целью лучшего закрепления и запоминания.

Далее отмечаем, что учебник соответствует европейскому стандарту и составлен наглядно, доступно и привлекательно. Автор – Ф. Калаш – своей отличной работой способствует обогащению словацкой академической среды с относительно узким набором оригинальных учебников для вузовского обучения неоднородных групп студентов (на среднем и продвинутом этапах обучения) при изучении русского и словацкого языков как иностранных. Мы убеждены, что учебник, с момента своего издания, безусловно, уже в наши дни нашёл своих первых пользователей. И, наконец, хотелось бы выразить одобрение за ценную работу, которая ни в чём не отстаёт от современных тенденций и представляет собой положительный вклад в проблематику преподавания иностранных языков, акцентируя внимание на двух близкородственных языках.

Подводя итог сказанному, нужно подчеркнуть, что в лингвистике и методике преподавания близкородственных иностранных языков межъязыковая омонимия является сложным явлением, затрагивающим также различные сферы общества и вызывающим проблемы не только в преподавании иностранных языков, но и в повседневном общении.

С точки зрения формы, автор в данном рецензируемом учебнике использовал соответствующий стилю и грамматике русский и словацкий языки. Язык основных текстов соответствует тому уровню, кому учебник предназначен (средний и продвинутый уровень). Задания упражнений как на русском, так и на словацком языках понятны, чётки и грамматически правильны.

Графическая обработка, или пограничные элементы текста (паратекст) при создании (не только) учебников по иностранному языку также являются важным мотивирующим фактором для каждого читателя. Хотя паратекст и текстовые маркеры представлены в рецензируемом учебнике в меньшей степени, и кроме цветного оформления верхней обложки отсутствуют цветные фотографии, иллюстрации или пиктограммы, хочется сказать, что своего адресата учебник заинтересует и традиционным чёрно-белым оформ-

лением с единым видом шрифта, его разнообразным кеглем (в надписях текстов и указании отдельных уроков в ключе), или оригинальной обработкой некоторых языковых упражнений в таблицах без выделенного фона или с мелким серым фоном.

Следует отметить, что в библиографии рецензируемой нами книги имеются некоторые погрешности, так как автор последовательно, но некорректно указывает библиографические данные (словацкий стандарт цитирования с указанием, например, автора, года, даты цитирования данной статьи и других реквизитов не соблюдается). Это, скорее всего, список источников, а не приведение данных специальной литературы. Кроме этого, Ф. Калаш мог именно в библиографии привести работы некоторых отечественных авторов, занимающихся в своих исследованиях проблематикой омонимии и паронимии в современных славянских языках, напр. работы Р. Гораковой, М. Панчиковой, Ю. Ванько, М. Лацковой, Т. Григорьяновой и др.

Несмотря на вышеуказанные мелкие недостатки, в заключение хочется отметить, что автор – Ф. Калаш – в рецензируемом нами учебнике *Učebnica slovensko-ruských a rusko-slovenských homoným* проявил глубокое знание сути проблематики обучения словацко-русским и руско-словацким омонимам и паронимам, большое мастерство и профессионализм. Кроме того, он продемонстрировал умение правильного отбора и адаптации материала из разных современных (преимущественно) онлайн источников. Его работа имеет как большое практическое, так и научно-дидактическое значение. Кроме этого, рецензируемый нами учебник Ф. Калаша, безусловно, будет полезным помощником не только в процессе обучения словацких студентов-русистов, но также и для русскоговорящих учащихся, прибывших на территорию Словакии совсем недавно, или живущих здесь уже определённое время и желающих углубить свои знания словацкого языка.

В целом, положительный результат работы Ф. Калаша бесспорен и мы надеемся, что в ближайшем будущем автор нас порадует следующей актуальной, интересной и полезной публикацией. Желаем ему успехов!

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.13>

Ян Галло

Komunikácia ako kultúrna axióma cyrilo-metodskej misie v Európe

Knižná publikácia medzinárodne uznávanej slavistky a medievistky Slavia Bärliевой s názvom *Кирилometодиевски мотиви в латинската и гръцката книжнина* (София: Българска академия на науките, Кирило-методиевски научен център, 2021) predstavuje významný príspevok k skúmaniu latinských a gréckych prameňov o byzantskej a latinskej písomnej tradícii o cyrilo-metodskej misii v slovanskom európskom prostredí.

Autorka knižnej publikácie profesorka Slavia Bärliевой sa v Cyrilo-metodskom výskumnom centre Bulharskej akadémie vied v Sofii dlhodobo výskumne venuje hagiografiám a historiografii cyrilometodského obdobia v dejinách slovanskej kultúry. Na základe celého radu písomnej a literárnej dokumentácie vysvetľuje nielen vývin bulharskej, ale aj širšej slovanskej a v tom kontexte aj európskej kultúrnej identity ako hodnoty, ktorá sa stala východiskom uvažovania o tom, že slovanskí učitelia Cyril a Metod patria k pilierom či vzorom európskej pluralitnej kultúrnej komunikácie. Toto svoje poznanie autorka knižnej publikácie pretavuje do vedeckého ohľadu na slovanské písomné dedičstvo späť s Cyrilom a Metodom, ktorí pôsobili nielen v strednom Dunaji, na Veľkej Morave, ale svojím dielom prispeli najmä k rozvoju slovanského i širšieho európskeho kultúrneho a kresťanského civilizačného dedičstva. V aktuálnom kontexte môžeme v spojení s výskumom cyrilo-metodskej kultúry a písomníctva pritom uvažovať aj o ich inkluzívnom vnímaní partnerov vstupujúcich do komunikačnej stratégie, čo sa nakoniec odrazilo v rozmanitých dišputách podnes ovplyvňujúcich vzťahy medzi východom a západom. Tieto poznatky sú totiž dôležitým zdrojom pre vzájomnú toleranciu v komunikácii. Sama tolerancia je najvýznamnejším výdobytkom kultúry. Dobre poznali a uplatňovali vo vzťahoch s obidvomi religiózne i konfesionálne jedinečnými prostrediami Európy aj svätí slovanskí bratia Konštantín-Cyril a Metod, ten navyše aj vo funkcii veľkomoravského arcibiskupa.

Hľadanie koreňov kultúrnej komunikácie, ktorá je základom rozvoja kultúry, objavuje Slavia Bärliевой v systematickom štúdiu prameňov opisujúcich cyrilo-metodské kultúrne dedičstvo. Zameriava sa pritom najmä na latinské a grécke pramene, ktoré ovplyvňujú myslenie najmä v západoeurópskej duchovnej a profánnej kultúrnej tradícii podnes.

Prítomná monografia, ktorej názov v slovenčine znie *Cyrilo-metodské motívy v latinských a gréckych literárnych pamiatkach*, je venovaná najmä takým

motívom, ktoré sa vyskytujú a opakujú permanentne, alebo v skúmaných prameňoch majú aj ďalšie dôležitejšie komunikačné funkcie a hodnoty. Pre ich inovatívnu interpretáciu je nevyhnutné poznať komunikačný rozmer vzťahov európskeho východu a západu. Východiskom pre pohľad do tejto zložitej problematiky sú pre S. Bärliovou latinské a grécke cyrilo-metodské písomne pramene, ktoré sa šírili a uplatňovali v celej kresťanskej latinskej i byzantskej Európe. Nie sú to len najstaršie pramene o živote a pôsobení slovanských apoštolov, ale aj celý rad informačne bohatých a textovo rozsiahlych prameňov o ich živote, odkaze, úlohe, poslaní a tradícii v rozmanitých konfesionálne, kultúrne a národne vykryštalizovaných prostrediach kresťanskej Európy v súčasnosti. V tomto zmysle sú grécke a latinské pramene podnes používané v západoeurópskom kultúrnom kontexte nevyhnutné aj pre poznanie a výskum ďalších inovatívnych úvah o textoch pamiatok zapísaných vo vernakulárnych liturgických (cirkevná slovančina) alebo ľudových jazykoch, pričom skutočným základom ich poznávania je cyrilo-metodská hodnotovo orientovaná komunikačná tradícia.

Výskum prameňov tak ukazuje, že je základom, ktorý do veľkej miery môže obmedziť rozmanitú a dnes rozšírenú mytologizáciu cyrilo-metodského dedičstva, ktorá nijako nesúvisí s ich odkazom, lebo nevznikla v úzkom spojení s jedinečným fenoménom európskosti kultúrneho myslenia či s rozvojom a kontinuovaním odkazu tohto dedičstva. Mytologizácia, resp. mýtizovanie cyrilo-metodského odkazu je nenáležité, lebo jeho temporálnosť a súčasná existencia vychádzajúce z účinkovania svätých bratov v centre Európy ukazuje na neustále opakujúci sa, ale príznakový jav nenaplnenej komunikácie, keď sa naráža na bariéry v dôsledku množstva ne kvalifikovanej komunikácie. Nespôsobuje ju teda deficit poznatkov, ani ich forma šírenia v rozmanitých jazykoch, ale tento deficit je v nerovnováhe hodnôt vstupujúcich do obsahu i formy komunikácie.

Práve písomné pramene sú plné dôkazov o komunikačnej nerovnováhe a rozmanitých stratégiách demytologizácie obsahov cyrilo-metodského odkazu. V dnešnom sociolingvistickejšom chápanom spektre výskumov by sme možno začali uvažovať aj o pragmalingvistickejších výskumoch na materiáli stredovekých prameňov. Obsah výskumu prameňov ako komunikačných kanálov medzi minulosťou a prítomnosťou však ukazuje, že práve výskum založený na kritickom skúmaní komunikačného obsahu prameňov je obrazom cyrilo-metodskej kultúry.

Cyril a Metod, slovanskí apoštolom rovní učitelía a křtítelía, zakladatelía prvej slovanskej abecedy, ot-covia slovanského písomníctva – takto ich predstavuje nielen slovanská, ale aj paneurópska kultúrna tradícia a ukazuje ich aj ako svätých bratov. Úcta k nim je však len jedným z vonkajších fenoménov či prejavov, ktoré poznáme vďaka cirkevnej alebo štátnej kultúre.

Cyril a Metod sú však od roku 1980 oficiálne vyhlásení za európskych patrónov. Učínil tak už slovanský pápež Ján Pavol II., keď ich pripojil k zakladateľovi západného kontemplatívneho mníšstva svätému Benediktovi z Nursie. Títo traja svätci západu i východu Európy pripomínajú európskemu svetu, že už nastal čas, aby sa na komunikačný odkaz Cyrila a Metoda nazeralo ako na fenomén paneurópskej kultúry a axiologický model pluralítnej komunikácie, ktorý podporuje nielen náboženskú toleranciu, ale aj kultúrnu rozmanitosť a rovnosť, inklúziu i uvedoméle chápanie rozmanitého európskeho kultúrneho bohatstva. Na to, aby sme sa dostali k tomuto vytúženému cieľu, je potrebné štúdium prvotných prameňov. Až tak možno v nich vyskúmať, analyzovať a interpretovať motívy komunikačnej stratégie, ktoré sa rozvíjali v prospech perspektívy slovanskej kultúry, v prospech európskej jednoty v rozmanitosti národného, jazykového a kultúrneho myslenia a identity, teda v zmysle cyrilo-metodského odkazu.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.14>

Peter Žeňuch

K otázke o formovaní kresťanskej identity západných Slovanov

DRAGNEA, M.: Christian Identity Formation Across the Elbe in the Tenth and Eleventh Centuries. New York – Bern – Berlin – Brusells – Vienna – Oxford – Warsaw: Peter Lang, 2021, 122 s.

V roku 2021 vo vydavateľstve Peter Lang vyšla v rámci novej edície o obrátení na kresťanstvo v Škandinávii a Pobaltí v r. 800–1600 knižná práca *Christian Identity Formation Across the Elbe in the Tenth and Eleventh Centuries*, ktorej autorom je Mihai Dragnea, vedecký pracovník University of South-Eastern Norway v Norsku.

V tejto knihe sa M. Dragnea zaoberá křtianizáciou Venétov a odrazom tejto historickej skutočnosti v dielach křtianskych spisovateľov 10. a 11. storo-

čia. Autor si kladie otázku, čo bolo zmyslom křtiansva: Bola to len otázka prijatia viery a sviatostí, alebo toto pokřtiansčenie malo aj politický rozmer. Vzápätí si odpovedá, že títo Venéti, ktorí žili na hranici s Frankami, sa prijatím křtu účinne začlenili do priestoru s novými kultúrnymi podmienkami. Autor týmto svojím tvrdením potvrdzuje notoricky známy fakt, že stredoveký svet funguje na protiklade *svoj a cudzí*, v ktorom základným kritériom bolo křtianské vierovyznanie. Opakom křtianského sveta a teda aj nepriateľom bolo akékoľvek spoločenstvo založené na pohanských základoch. Křtianský a pohanský svet existovali nezávisle, hoci niekedy dochádzalo k ich stretávaniu. Najväčším ohrozením tohto poriadku bolo prípadné odpadnutie novopokřtených spoločenstiev od viery, čo mohlo spôsobiť narušenie integrity spoločnosti a štátnosti. V tomto kontexte zachovanie viery u Slovanov bolo jedným z hlavných úloh vtedajších křtianskych autorít. Autor poukazuje na duchovný rozmer tejto úlohy, komentuje rozličné historické aspekty ich života a spolunažívania.

Publikácia sa skladá zo siedmich kapitol, obsahnejšej sumarizácie a menného registra. V úvode autor poukazuje na historické súvislosti spolunažívania franských křtiansov s nepokřtenými susednými slovanskými kmeňmi v období panovania dynastie Karolovcov. Upozorňuje však aj na to, že Ottonovské kráľovstvo sa transformovalo na křtianskú ríšu podľa modelu Karola Veľkého, pričom dodáva, že budovanie křtianskej identity východných susedov bolo úlohou ich cirkvi. V tomto kontexte doboví autori museli nájsť odpoveď na otázku súvisiacu s ich vlastnou křtianskou identitou, aby neskôr mohli túto skutočnosť vysvetľovať tým, ktorých chceli pokřtiansčiť, teda Lutičom, Obotritom, lužickým Srbom a ďalším západoslovanským kmeňovým spoločenstvám.

V ďalšej kapitole autor sa venuje Venétom a na základe dobovej literatúry (napríklad čerpá z Adama Brémskeho) charakterizuje ich samopomenovanie, obydlia a mestá. Hovorí, že Venéti svojimi kultúrnymi a sociálnymi charakteristikami sa odlišovali od východných a južných Slovanov. Nespomína tu však Samovu ríšu a ani Nitrianske kniežatstvo ako príklady vysokej úrovne organizácie štátnosti u západných Slovanov.

Tretia kapitola o křtiansve v polabskom priestore sa zameriava na počiatky křtiansva u lužických Srbov. M. Dragnea poukazuje na to, že súvislosti s prijatím křtiansva od Frankov neboli jednoduché, lebo sa vyžadovalo nielen ohlasovanie právd viery, ale aj istú sociálnu náuku a záruku katechumenov viest život podľa křtianskych pravidiel. Iba tak sa mohli títo katechumeni stať křtiansmi, lebo prijatie křtiansva

si žiada aj zmenu každodenného života. Upozorňuje tu na zachované historické svedectvo o tom, že lužickí Srbi komolili liturgickú formulku *kyrie eleison* a skôr sa z obradu vysmievali. Poukazuje na postavu istého Bosa, ktorý preložil texty bohoslužby na slovanský jazyk pre lepšie pochopenie. Okrem iného M. Dragnea uvádza, že príčina, pre ktorú bola liturgia v slovanskom jazyku neskôr zakazovaná, súvisela s tým, keď pápež nepoznajúc slovanský jazyk a hlaholské písmo sa obával, že bez jeho dohľadu slovanskí kňazi upadnú do herézy. Poukazuje na úlohu Vojtecha z Magdeburgu, Bosa z Merseburgu, Ota z Bambergu, Vicelina z Oldenburgu a Evermodu z Ratzeburgu pri šírení kresťanstva v prostredí Slovanov ešte pred príchodom svätých bratov Cyrila a Metoda na Moravu, o ktorej však v práci Dragnea nenájdeme ani zmienku.

Štvrtá kapitola sa venuje modlárstvu Venétov, čiže ich pohanským zvykom, ktoré aj napriek kristianizácii pretrvávali. Autor poukazuje na povstanie roku 983, v rámci ktorého Venéti vyhnaní predstavitel'ov saskkej cirkvi a svetskej správy zo svojho územia na znak nesúhlasu s platením vysokých daní. Zdôrazňuje politický kontext kristianizácie Venétov: zároveň s náboženstvom prišla aj povinnosť poslušnosti a platenia tribútu cisárovi a podriadenosti s platením desiatku franskej cirkvi. Toto povstanie niektorí doboví autori vnímali ako odpadnutie od viery. Túto tézu autor ilustruje na príklade navrátenia pohanského sviatku Hromníc, ktorému v kresťanskej tradícii zodpovedá sviatok Stretnutia Pána (2. februára), ktoré sa spája s obradom očisťovania Bohorodičky. Vyhnanie saskkej sľachty však neznamenalo apostázu.

V ďalších dvoch kapitolách autor poukazuje na to, ako sa pohanské veštenie a obetovanie zvierat zmenilo na prorokovanie, a ako cieleňé vykoreňovanie hlbokých predkresťanských tradícií malo smerovať k upevneniu viery. Opisuje prax losovať o pravde v súdnych rozhodnutiach a iné praktiky a rituály pohanského pôvodu, ktoré sa aj naďalej používali v slovanskom prostredí. V poslednej kapitole hovorí o sakrálnej pevnosti Retra ako o možnom neskoropohanskom centre u Lutičov. Na záver autor konštatuje, že Venéti boli skôr odpadlíkmi od kresťanskej viery ako novopohanmi v modernom slova zmysle, poukazuje pritom na politický rozmer zápasu medzi Sasmí a Venétmi, ktorý sa odohrával pomocou náboženských argumentov.

M. Dragnea vo svojom výskume interpretuje niektoré staré latinské spisy o Slovanoch, čo robí jeho prácu zaujímavou. Treba však upozorniť na to, že pri interpretácii rozmanitých dobových zdrojov je vhodné uvádzať originálny text i jeho preklad. Iba tak sa dá po-

skynúť širšej čitateľskej a odbornej verejnosti možnosť konfrontácie vlastného názoru s konštatáciami autora. Otázka písomného jazyka Slovanov nie je podstatnou pre danú publikáciu, no keďže autor hoci okrajovo odkazuje na kontroverzné pohľady F. Curtu, pričom zdôrazňuje, že staroslovienčina sa vyvinula neskoršie ako v desiatom storočí, je nevyhnutné toto Dragneovo tvrdenie uviesť na pravú mieru a odporučiť autorovi, aby sa zoznámil aj s tvorbou popredných paleoslavistov, napríklad J. Kurza, J. Stanislava, M. Weingarta, R. Večerku, S. Bärliевой, A. Turilova a mnohí iní. Reprezentujú moderný západný prístup k slavistickej problematike sa autor prakticky až na pár výnimiek snaží obísť slovanskú slavistickú vedeckú literatúru.

Autor zdôrazňuje, že kniha nemá za cieľ vyplniť medzeru v poznávaní osobitostí religiozity Venétov a tohto ich obrazu v latinských prameňoch. Ponúka však vysvetlenie kontextov, v ktorých sa formovala pohansko-kresťanská synkretická identita Venétov.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.15>

Svetlana Šašerina

Zo zasadnutí Slovenského komitétu slavistov

V dňoch 25. februára a 21. marca 2022 sa uskutočnili dve zasadnutia Slovenského komitétu slavistov (SKS), na ktorých sa prerokovala správa o činnosti komitétu spolu s revíznou správou a voľbou nového člena SKS. Druhé zasadnutie SKS sa uskutočnilo v súvislosti s výberom a prípravou referátov slovenských slavistov na 17. medzinárodný zjazd slavistov, ktorý sa uskutoční v Paríži v dňoch 28. augusta – 1. septembra 2023.

Predseda SKS prof. Peter Žeňuch predniesol správu o činnosti komitétu za aktuálny rok jeho činnosti. Poukázal na účasť SKS pri vydaní ôsmeho zväzku edície Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae, ktorý obsahuje transliterované vydanie edukačnej príručky Michala Bradáča z 18. storočia. Tento zväzok edície sa zameriava na slovanský kultúrno-historický rozmer v cirkvi byzantského i latinského obradu v Uhorsku. M. Bradáč vníma byzantsko-slovanskú i latinskú cirkev ako dôležitý prvok duchovného spojenia Slovanov v Uhorsku, pričom poukazuje na ich autochtónnosť a na pretrvávajúcu starobylú synergiu byzantskej a latinskej konfesionalnej tradície v prostredí pod Karpatmi.

V rámci svojej vedeckovýskumnej činnosti sa komitét spolupodieľal aj na organizovaní medzinárodnej vedeckej konferencie s názvom „Obraz krízy v jazyku a kultúre“, ktorá sa aj napriek rozvíjajúcej sa pandemickej situácii uskutočnila prostredníctvom platformy zoom dňa 8. júna 2021. Konferencia sa na príklade zlomových dejinných situácií zamerala na hľadanie ponaučení zo skúseností predkov pri riešení rozmanitých aspektov interpretácie krízy. V rámci konferencie sa slovenskí i zahraniční referenti zhodli na tom, že krízu možno vnímať ako príležitosť pre revitalizáciu hodnôt rodiny, duchovného myslenia, tradície a dejinných skúseností. Z konferencie sa prednesené referáty podarilo vydať v monotematickom čísle časopisu Slavica Slovaca (2021, roč. 56, č. 3; http://www.slavu.sav.sk/casopisy/Slavica_2021_3.php). V súvislosti s vedeckým tlačovým orgánom komitétu časopisom Slavica Slovaca predseda SKS zopakoval známe skutočnosti, že tlačové i elektronické ISSN časopisu je od roku 2019 opätovne zaregistrované na Slovenský komitét slavistov, čo vyplýva aj z dodatku k zmluve medzi Slovenským komitétom slavistov a Slavistickým ústavom Ján Stanislava (SÚJS) SAV (z 5. novembra 2019) a zo Zásad publikačnej a recenznej etiky časopisu prijatých v auguste 2019 členmi redakčnej rady časopisu. Zároveň zdôraznil, že časopis má zameranie, ktoré vyplýva z vedecko-organizačnej funkcie Slovenského komitétu slavistov a z vedeckovýskumného zamerania pracoviska, s ktorým má SKS podpísanú dohodu o zabezpečovaní priestorových, technických a iných podmienok súvisiacich s jeho činnosťou. Od prvého čísla 56. ročníka (2021) redakcia sprístupňuje plnotextové verzie jednotlivých čísel časopisu prostredníctvom identifikátora DOI a pristúpila aj k relevantnej úprave internetovej stránky časopisu tak, že každú štúdiu časopisu si záujemcovia môžu prečítať a stiahnuť v plnom formáte (samostatne). V elektronickej knižničnej databáze CEEOL a EBSCO je možné tiež získať fulltextové verzie článkov hneď po ich vyjdení. Anglické abstrakty článkov sú sprístupnené aj v databáze CEJSH. Na stránke SÚJS SAV sú voľne prístupné všetky čísla časopisu od roku 1997 s plným obsahom štúdií, článkov, recenzií a správ publikovaných v jednotlivých číslach časopisu vo formáte pdf. Osobitne treba upozorniť na skutočnosť, že redakčná rada časopisu sa na návrh Slovenského komitétu slavistov a po rokovaní s vedením spoluvydavateľ-

skej organizácie SÚJS SAV dohodla na tom, že od prvého čísla 56. ročníka (2021) dôjde k rozšíreniu redakčnej rady o dvoch domácich členov (z Katolíckej univerzity v Ružomberku a z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici) a od 57. ročníka (2022) aj k rozšíreniu o troch členov z Talianska, Litvy a Ukrajiny. Záujem o spoluprácu na časopise z uvedených prostredí vznikol s prihliadnutím na postavenie časopisu v medzinárodnej vedeckej komunite slavisticky orientovaných časopisov, čo dokazuje evidencia časopisu Slavica Slovaca v medzinárodných databázach a tiež priznanie štatútu relevantného slavistického publikačného periodika z hľadiska Medzinárodného komitétu slavistov, ktorý časopis Slavica Slovaca v roku 2016 zaradil k medzinárodným interdisciplinárnym slavistickým periodikám v globálnom kontexte, o čom svedčí aj jeho zaradenie v databázach Scopus a Erih Plus.

V správe o činnosti predsedu SKS zhrnul aj dôvody, pre ktoré sa neuskutočnil Tretí kongres slovenských slavistov v roku 2021, ktorého organizovanie bolo naplánované v spolupráci so SÚJS SAV. Predchádzajúce dva kongresy slovenských slavistov (2011 a 2015) sa uskutočnili práve v úzkej spolupráci so SÚJS SAV. Aktuálne pandemické opatrenia v kontexte rozvíjajúcej sa tretej vlny pandémie COVID-19 na Slovensku koncom roka 2021 i obmedzené finančné možnosti spôsobili, že sa plánovaný Tretí kongres slovenských slavistov neuskutočnil. Plánujú sa však pripravené referáty v podobe vedeckých štúdií publikovať v časopise Slavica Slovaca. V rámci kongresu bolo naplánované aj zasadnutie predsedov komisií zriadených pri Medzinárodnom komitéte slavistov. Predsedovia komisií sa na zasadnutí zišli v online forme a diskutovali o štatúte komisií zriadených pri MKS, ktorý koordinátor komisií P. Žeňuch začal pripravovať hneď po skončení 16. medzinárodného zjazdu slavistov v Belehrade v roku 2018. Práve na belehradskom zjazde vznikla otázka o organizačnom smerovaní komisií, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu pri organizovaní slavistických výskumov nielen vo filológii, ale aj v iných vedných oblastiach slavistiky. Východisko štatútu tvoria rámcové zásady komisií (Ramowe zásady diania komisií afiliovaných przy MKS) pripravené prof. Stanislavom Gajdom a prijaté v Otočci v roku 2003. Z rámcových zásad činnosti komisií pri MKS a z jednotlivých ustanovení Štatútu Medzinárod-

ného komitétu slavistov bol vypracovaný súčasný „Štatút komisií pri Medzinárodnom komitáte slavistov“, ktorý bol prerokovaný a schválený predsedami komisií pri Medzinárodnom komitáte slavistov na online zasadnutí dňa 26. októbra 2021. Organizovanie tohto zasadnutia bolo plne v réžii Slovenského komitétu slavistov.

Po prezentácii činnosti SKS sa na online zasadnutí Slovenského komitétu slavistov dňa 25. februára 2022 prerokovala aj správa o hospodárení SKS. Správu prečítala Helena Rummelová a obidve prítomné revízorky prof. Júlia Dudášová a dr. Anita Račáková správu o hospodárení odporučili schváliť.

K obidvom správam prebehla diskusia a následne boli správy konsenzuálne schválené prítomnými členmi Slovenského komitétu slavistov.

V ďalšej časti zasadnutia sa uskutočnila voľba nového člena SKS namiesto zosnulého PhDr. Jána Jankoviča, DrSc. Predsedníctvo SKS predložilo kandidatúru doc. PhDr. Zvonka Taneského, PhD., na nového člena SKS za literárnovednú slavistiku. V diskusii odzneli podporné stanoviská k tejto kandidatúre, a tak na základe hlasovania SKS jednomyseľne zvolil Z. Taneského za svojho člena za literárnovednú slavistiku. SKS zároveň poveril svojho predsedu oznámiť túto skutočnosť novozvolenému členovi.

V ďalšej časti rokovaní prebiehala obsiahla diskusia k výberu prihlásených referátov na 17. medzinárodný zjazd slavistov v Paríži v roku 2023. Rokovanie k tejto téme pokračovalo aj dňa 21. marca 2022.

Na základe kritického výberu referátov z predložených prihlášok bolo vybraných 14 referátov a 2 posterové prezentácie (uvádzame ich v abecednom poradí podľa priezviska referenta, v zátvorke za názvom referátu sa uvádza číslo a názov tematickej oblasti podľa schválenej tematiky zjazdu):

1. Baláková, Dana, doc., PhDr., PhD. – Kováčová, Viera, doc., PhDr. PhD. (Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku): Z výsledkov slovanského (slovensko-česko-ruského) výskumu biblickej frazeológie (1.6.3 frazeológia slovanských jazykov)
2. Golema, Martin, prof., PaedDr., PhD. (Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici): K litanicko-repetitívnej tendencii v jamných veľkopôstnych dievčenských obradoch a hrách (2.7.3. Dialóg medzi Východom a Zápa-

dom v slovanských literatúrach a kultúrach)

3. Grešlík, Vladislav, doc., ArtD. (Filozofická fakulta Prešovskej univerzity): Signované alebo datované ikony z východného Slovenska a ich význam v medziregionálnom kontexte (16.–19. storočie) (2.7.3. Dialóg medzi Východom a Západom v slovanských literatúrach a kultúrach)
4. Hríbová, Marína, Mgr. PhD. (Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied, v.v.i., v Bratislave): Reč Slovákov v bývalej Juhoslávii po viac ako polstoročí od výskumu Jozefa Štolca (1.7 Interdisciplinárny výskum slovanských jazykov)
5. Letz, Róbert, prof., PaedDr., PhD. (Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): Zbožnosť ako charakteristická črta slovenského národa a Slovanov (3.1.2. Slavistika v kontexte dejín školstva a vývinu pedagogických ideí).
6. Liashuk, Viktória, doc., CSc. (Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici): Konfesionálny štýl ako typologický parameter spisovného jazyka: ruština, bieloruština, ukrajinčina, slovenčina, čeština a poľština (1.6.5. Teoretické a metodologické aspekty lexikálnych, sémantických a štylistických výskumov slovanských jazykov.)
7. Šašerina, Svetlana, Mgr., PhD. (Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v.v.i., v Bratislave): O čom učia poučiteľné evanjelia (2.3.2. Žánre stredovekej literatúry)
8. Taneski, Zvonko, doc. PhDr., PhD. (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): Slovensko-južnoslovenské literárne vzťahy po roku 1989: (E)migračné procesy v južnoslovenských literatúrach a ich prekladová reflexia na Slovensku (2.8.4. Problémy utečenectva/vyhnanstva/(e)migrácie v slovanských literatúrach a kultúrach)
9. Valentová, Iveta, Mgr., PhD. (Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i., v Bratislave): Substantívum BABA a jeho deriváty v slovenskej anojkonymii a v slovníku Lexika slovanských terénnych názvov (1.4.2. Onomastická lexikografia)
10. Vráblová, Timotea, Mgr., PhD. (Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i., v Bratislave): Čas a jeho existenciálny presah v poetike veľkonočných ľudových piesní a protestantských piesní v slovenských evanjelických kancionáloch 17. storočia (2. Literatúra, kultúra, folklór).

13. Žeňuch, Peter, prof. PhDr., DrSc. (Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i., v Bratislave a Ústav filologických štúdií Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave): Cyrilské pramene na Slovensku ako svedectvo o pluralite každodennej kultúry: slovensko-slovanské súvislosti (2.7.3. Dialóg medzi Východom a Západom v slovanských literatúrach a kultúrach).
14. Žeňuchová, Katarína, doc. Mgr., PhD.; (Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i., v Bratislave): Terminologická ekvivalentnosť žánrového zaradenia textov démonologickej prózy (História žánrovej terminológie v slovenskej folkloristike) (2.9.3. Mytologické predstavy v slovanskom folklóre)
- Posterové prezentácie:
15. Belicajová, Laura, Mgr. (Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied, v. v. i., v Bratislave): Stromy: Vplyv slovanskej mytológie v ľudovom katolicizme (2.9.3 Mytologické predstavy v slovanskom folklóre)
16. Polgáryová, Paulína, Mgr. PhD. (Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied, v. v. i., v Bratislave): Cechové artikuly: Slovensko-Nemecké vzťahy v 16.–18. storočí (1.2.1 Vývin a rozvoj slovanských jazykov v kontexte jazykových kontaktov)

Povinnosťou referenta na 17. MZS je predniesť prihlásený referát podľa programu, ktorý zverejní Medzinárodný komitét slavistov. Je nevyhnutné poskytnúť organizátorom zjazdu rozšírené tézy referátu na publikovanie na internetovej stránke zjazdu v rozsahu stanovenom organizátormi, ktorý nepresahuje 5 normovaných strán (9000 znakov). Rozšírené tézy referátov v stanovenom rozsahu treba poslať emailom do 1. apríla 2023 na emailovú adresu slavpeze@gmail.com. Rokovacími jazykmi zjazdu sú všetky slovanské jazyky, francúzština, angličtina a nemčina.

Referát prednesený na Medzinárodnom zjazde slavistov je možné v podobe vedeckej štúdie publikovať v niektorom domácom alebo zahraničnom vedeckom zborníku alebo periodiku s dedikáciou 17. medzinárodnému zjazdu slavistov v Paríži (28. augusta – 1. septembra 2023). Separát publikovaného príspevku je potrebné zaslať Slovenskému komitétu slavistov v Bratislave a Slovanskej knihovni v Prahe.

Slovenský komitét slavistov poskytne priestor na publikovanie predneseného referátu v podobe vedeckej štúdie v časopise *Slavica Slovaca* (slavicaslovaca@gmail.com).

Termín na odovzdanie rozšírených téz na publikovanie na stránke 17. medzinárodného zjazdu slavistov v Paríži je 1. apríla 2023. Predbežný formát na úpravu rozšírených téz je nasledovný: 1. Priezvisko, meno; 2. Akademické zaradenie, akademické pôsobisko (pracovisko); 3. Emailová adresa; 4. Poštová adresa; 5. Číslo a názov tematickej oblasti podľa tematiky zjazdu; 6. Názov referátu (v jazyku, v ktorom bude prednesený, a v svetovom jazyku); 7. Anotácia referátu (500 znakov v svetovom jazyku); 8. Rozšírené tézy (do 9000 znakov s medzerami; v prípade posterových referátov do 1000 znakov s medzerami) v ktoromkoľvek z rokovacích jazykov zjazdu (francúzsky, anglický, nemecký a všetky slovanské jazyky).

Slovenský komitét slavistov na svojom zasadnutí dňa 21. marca 2022 prijal aj konsenzuálne vyjadrenie k otázke, o ktoré všetky národné slavistické komitety požiadali organizátori 17. medzinárodného zjazdu slavistov v Paríži listom dňa 10. marca 2022.

Otázky organizátorov 17. medzinárodného zjazdu slavistov v Paríži na jednotlivé národné komitety vznikli v nadväznosti na inváziu ruských vojsk na územie Ukrajiny, čo bola pre nás všetkých šokom. Slovenský komitét slavistov odsúdil túto vojnu a vyjadril sa za jej okamžité skončenie a na výzvu organizačného výboru 17. MZS o zrušení alebo presunutí slavistického zjazdu v Paríži, resp. o účasti alebo neúčasti ruských a bieloruských slavistov na tomto svetovom slavistickom zjazde prítomní členovia Slovenského komitétu slavistov na svojom online zasadnutí dňa 21. marca 2022 prijali konsenzuálne vyjadrenie, ktorým podporili konanie 17. medzinárodného zjazdu slavistov v stanovenom termíne v zmiešanej dištančno-prezenčnej forme. Zároveň zdôraznili, že spôsob výberu referátov, ktorý je určený organizátormi medzinárodného zjazdu slavistov, garantuje vysokú vedeckú kvalitu. Vedecký výskum je a aj naďalej musí ostať maximálne objektívny a nepolitický a nesmie diskriminovať odborníkov na základe ich jazykovej alebo národnej príslušnosti. Členovia Slovenského komitétu slavistov zároveň pripomenuli, že na 11. medzinárodnom zjazde slavistov v Bratislave v roku 1993 sa zúčastnili všetci pri-

hlásení slavisti z bývalej Juhoslávie, ktorá sa v tom čase zmietala v občianskej vojne. Zároveň poukázali na to, že po 11. medzinárodnom zjazde slavistov nedošlo k žiadnym zásadným štrukturálnym či ideovým zmenám v činnosti a organizácii medzinárodných zjazdov slavistov. Všetky tieto hodnotové princípy organizácie slavistických zjazdov musia zostať prioritne demokratické a pluralitné.

Slovenský komitét slavistov aktuálnu diskusiu na tému organizovania slavistického zjazdu vníma najmä v kontexte divergentných smerovaní slavistickej vednej disciplíny, pričom zdôrazňuje, že slavistka musí aj v tomto zložitom čase naplňať svoju hodnotovú komunikačnú misiu.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.16>

Peter Žeňuch